

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 9 (5166) 4 сакавіка 2022 г.

ISSN 0024-4686

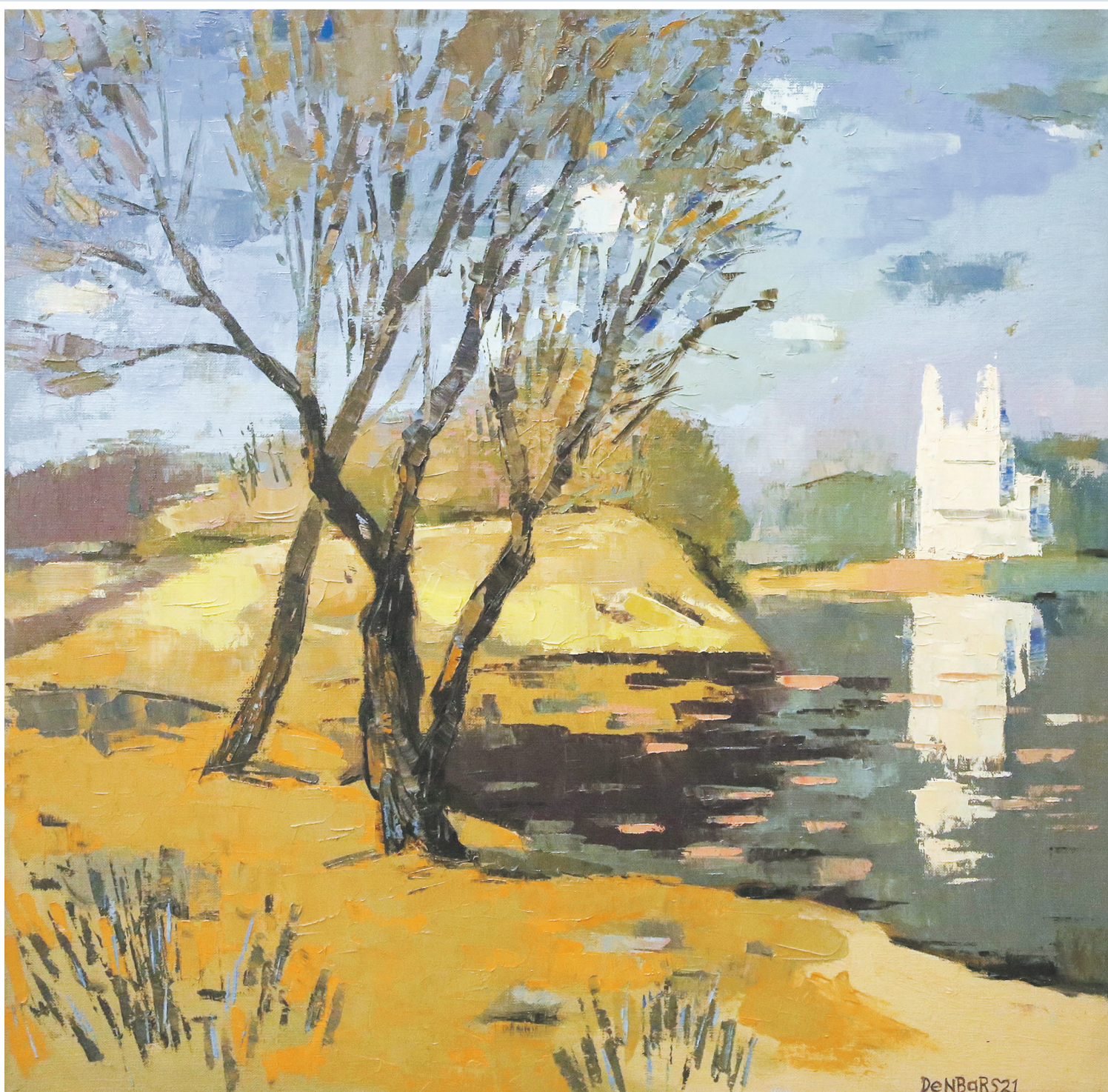
16+

У змаганні
за сэрца
чытача
стар. 4

Па літаратурных
гонях
маршам
стар. 10

Манументальны
спадарожнік
беларушчыны
стар. 13

Мары аб вясенняй цішы

Дзяніс Барсукоў «Ранняя вясна ў Полацку», 2021 г.

Ці можна падлічыць і неўзабаве адказаць на пытанне, якую пару года мастакі на працягу стагоддзяў адлюстроўвалі часцей, хаця б што тычыцца выключна жанру пейзажа? Натуральна, гэта немагчыма нават пры вялікім жаданні, аднак у межах адной краіны можна зрабіць спробу аналізу на такую тэму. У любым выпадку вясна, якую нарэшце нам паказвае каляндар, — распаўсюджаны і любімы жывапісцамі сюжэт. Чаканая, багатая на святло і фарбы, яна радуе абуджэннем прыроды і спевамі птушак, якія, што дзіўна, таленавіты мастак здольны перанесці на палатно.

Раннюю вясну, як правіла, творцы паказваюць з частковай альбо поўнай адсутнасцю снегу, халодным небам, на якім яшчэ бачыцца водбліск зімы. Глядач, знаёмячыся з той ці іншай карцінай на гэтую тэму, звычайна адчувае нават халоднае паветра і слоту пад нагамі... Хто насама рэч ведае, якой яна будзе, ранняя вясна ў Беларусі? Адзін з варыянтаў прапаноўвае Дзяніс Барсукоў, які на «Фэстывалі пейзажа», што праходзіць у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, прадставіў «Раннюю вясну ў Полацку» (2021). Як бы там ні было, марыць пра такую ясную, ціхую, чыстую пару ніхто і нішто не перашкодзіць.

Працяг на стар. 12 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў ветэранаў, супрацоўнікаў, спартсменаў і членаў рэспубліканскага дзяржаўна-грамадскага аб'яднання «Добраахвотнае таварыства садзейнічання арміі, авіяцыі і флоту Рэспублікі Беларусь» з 95-годдзем утварэння арганізацыі. «Тсаавіяхім — БелАСТТ — ДТСААФ заўсёды былі школай мужнасці для маладых пакаленняў. За гэтыя гады абароннае таварыства выхавала мільёны патрыётаў, многія з якіх праявілі сябе сапраўднымі героямі на палях баёў Вялікай Айчыннай вайны», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што сёння найлепшыя традыцыі ветэранаў прадаўжае новае пакаленне работнікаў ДТСААФ: рыхтуе моладзь да службы ва Узброеных Сілах, вучыць любіць і абараняць Радзіму.

Рэферэндум. Міжнародныя наглядальнікі падзяліліся з журналістамі меркаваннем аб канстытуцыйных новаўвядзеннях у Беларусі, паведамляе БелТА. Старшыня камітэта па заканадаўстве і мясцовым самакіраванні Бранскай абласной думы Сяргей Курдэнка падкрэсліў: у місіі наглядальнікаў не было мэты вывучыць Канстытуцыю і прапанаваныя змяненні і дапаўненні ў яе. «Наша мэта — убачыць, што электаральная працэдура праводзіцца ў адпаведнасці з дзеючым рэспубліканскім заканадаўствам. І тут мы выканалі сваю місію. Ці будзе прапанаваная рэдакцыя Канстытуцыі будучыні, вызначыў сам беларускі народ сваёй яўкай і вынікамі галасавання», — зазначыў Сяргей Курдэнка.

«Вельмі важны момант — наша агульная гістарычная памяць і патрыятызм, якія цяпер уводзяцца ў Канстытуцыю Беларусі, — падкрэсліў часова выконваючы абавязкі па кіраўніцтве дэпартаментам унутранай палітыкі Бранскай вобласці Андрэй Казорын. — Мы братэрска дзяржава, і нас закранула Вялікая Айчынная вайна. Зразумела, выхаванне патрыятызму ў нашай моладзі — адзін з асноўных элементаў. Гэта важна ў любой дзяржаве сучаснага свету».

Гісторыя. «Сёння гістарычная памяць беларусаў падвяргаецца атакам і разнастайным фальсіфікацыям. Прычым апаненты дзейнічаюць на перспектыву, спрабуюць дэзартыставаць грамадзян, распаўсюджаюцца шмат фэйкаў. І мы, вядома, павінны прапаноўваць падыходы, вызначаць сваю тактыку для ўмацавання бачання гістарычнага мінулага не толькі ў нас у краіне, але і за мяжой», — зазначыў кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Ігар Сяргееў падчас пасяджэння Рэспубліканскага савета па гістарычнай палітыцы.

Дзень пісьменства. Нацыянальны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні XXIX Дня беларускага пісьменства, які сёлета пройдзе ў Добрушы 4 верасня, створаны пастановай Савета Міністраў ад 22 лютага 2022 года. Дакумент апублікаваны на Нацыянальным прававым інтэрнэт-партале, паведамляе БелТА. Старшынёй аргкамітэта назначаны намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка, яго намеснікамі — міністр інфармацыі Уладзімір Пярцёў і старшыня Гомельскага аблвыканкама Іван Крупко. Усяго ў складзе аргкамітэта 17 чалавек. Святочныя мерапрыемствы будуць фінансаваліся за кошт прадугледжаных на гэтыя мэты сродкаў Гомельскага аблвыканкама, Добрушскага райвыканкама, рэспубліканскіх органаў дзяржкіравання, іншых зацікаўленых.

Выстаўкі. У Музеі беларускага кнігадрукавання працуе выстаўка «Для Коласа і Купалы сусвету бясконцага мала», прысвечаная юбілеям класікаў і прымеркаваная да Міжнароднага дня роднай мовы. Лейтматэў экспазіцыі — не проста чарговы раз нагадаць наведвальнікам пра лёсы, творчасць і ролю класікаў беларускай літаратуры XX ст., але і паказаць, як у сучаснай сацыякультурнай прасторы ўшанавана памяць заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры. На выстаўцы прадстаўлены прыжыццёвыя выданні і перавыданні твораў, рукапісы, мастацкая і навуковая літаратура пра класікаў, графічныя творы, паштоўкі, буклеты, сувеніры і іншыя прадметы з фондаў Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка. Экспазіцыю дапаўняюць відэазапісы беларускіх выканаўцаў песень на словы Я. Коласа і Я. Купалы.

Конкурсы. У Беларусі падвялі вынікі конкурсу «Лепшая паштовая марка Рэспублікі Беларусь 2021 года», паведамлі БелТА ў прэс-службе Міністэрства сувязі і інфарматызацыі. У конкурсе, які праводзіўся з 18 студзеня да 18 лютага ў рэжыме анлайн-галасавання, бралі ўдзел 8982 чалавекі. Па выніках інтэрнэт-галасавання найлепшым прызнаны паштовы блок «Каложскі абраз Божай Маці» — 3188 галасоў. У Мінскавай дадалі, што сёлета ў сакавіку адзначаецца 30-годдзе беларускай паштовай маркі. За гэты перыяд уведзена ў абарачэнне больш як 1450 мастацкіх марак і яшчэ больш маркіраваных канвертаў. «Выпуск кожнай паштовай мініяцюры — гэта адначасова карпатлівая і даследчая праца і, вядома, творчасць. І можна з упэўненасцю сказаць, што паштовыя выпускі складаюцца ў яркі, дынамічны летапіс Беларусі. Нездарма даўно стаў крылатым трапіны выраз «Паштовая марка — гэта візітка краіны», — падкрэслілі ў прэс-службе.

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

віншаванні

Паважаныя супрацоўнікі і ветэраны газеты «Літаратура і мастацтва»!

Ад імя Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прыміце шчырыя віншаванні з 90-годдзем з дня першага выпуску газеты «Літаратура і мастацтва».

Ваша выданне — гэта своеасаблівы летапіс айчыннага літаратурнага працэсу. Тут пачыналі свой шлях многія вядомыя аўтары, друкаваліся творы беларускіх класікаў, стваралася школа крытыкі.

Сёння «Літаратура і мастацтва» задае каштоўнасныя стандарты, у поўнай меры спрыяе фарміраванню высокіх маральных якасцей і пачуцця патрыятызму ў грамадзян, выхаванню гонару за нацыянальную культуру.

Усё гэта стала магчымым дзякуючы прафесійнаму і творчаму калектыву, які працуе зладжана і з высокай самааддачай, адказна і беражліва ставіцца да Слова.

Асаблівую падзяку хачу адрасаваць тым, хто рыхтаваў першыя выпускі газеты, прысвячаў ёй свае сілы і энергію, добрасумленнай працай заклаў надзейны падмурак для сучасных дасягненняў.

Упэўнена, што і ў далейшым газета «Літаратура і мастацтва» будзе дапамагаць маладым талентам заяўляць пра сябе, застаецца пляцоўкай для абмеркавання актуальных тэм, а таксама зробіць свой унёсак у рэалізацыю дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі.

Жадаю вам творчых поспехаў, яркіх публікацый, зацікаўленых чытачоў і самабытных аўтараў, росквіту і новых здзяйсненняў. Моцнага здароўя, поспеху і дабрабыту.

Старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь
Наталія КАЧАНОВА

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

«Папяровы бусел». Разбіраючы «палёты»...

Падведзены вынікі II Рэспубліканскага гумарыстычнага конкурсу «Папяровы бусел», які ладзіла Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

На конкурс паступіла звыш 500 твораў, а да работы журы далучыліся журналісты, педагогі, пісьменнікі Гомельскага, Гродзенскага і Магілёўскага аддзяленняў СПБ. Чаго чакалі ад канкурсантаў? Безумоўна, арыгінальнасць сюжэтаў, бліскучага гумару і надзённасці.

Самае папулярнае тэма дасланых твораў — сямейныя разлады, дыеты і інтэрнэт. Асноўнымі героямі гумарыстычных твораў, акрамя людзей, выступалі каларытныя фальклорныя персанажы: хітраватыя і пяшчотныя каты, шумныя, нахабныя куры і пеўнікі, брудныя ва ўчынках і знешнім выглядзе свінні. Выкарыстанне зоомарфізмаў адлюстравала самабытнасць этнакультуры, узмацніла эмацыянальна-ацэначныя характарыстыкі людзей.

Цікава, што, нягледзячы на ​​высокі ўзровень урбанізацыі ў нашай

Зінаіда Дудзюк.

краіне, амаль ува ўсіх творах дзеянне адбываецца ў вёсцы, а галоўныя героі — сельскія жыхары са сваімі сямейна-бытавымі праблемамі. І зноў — такі большасць аўтараў абавіралася на вясковы фальклор, гісторыі сваіх бабур і дзядуль, кампілявала вершы і байкі беларускіх класікаў.

Цяжка было прыняць рашэнне ў намінацыі «Проза». Шчыра кажучы, журы чакала гісторыі з дынамічным сюжэтам, выкарыстаннем гульнявога патэнцыялу шматзначнасці лексікі, але часам аўтары паглыблялі чытача ў нейкае закручанае

дзеянне, нязначныя дэталі расейвалі ўвагу і напружанае чаканне часосці незвычайнага заканчвалася стрыманай усмешкай — эфект як пасля доўгага серыяла. Таму арганізатары вырашылі ўзнагародзіць усіх фіналістаў конкурсу ў намінацыі «Проза» раўназначнымі дыпламамі. Лаўрэатамі ў гэтай намінацыі сталі Наталія Бушук, Кацярына Залеская, Анатоль Матвіенка, Галіна Пярун і Сяргей Сухарукаў. Сярод байкапісцаў найлепшай названа Валянціна Драбышэўская, 2-е месца заняў Дзмітрый Вінаградзеў, 3-е — Віктар Сабалеўскі.

У намінацыі «Гумарыстычныя вершы» абсалютны лідар — Валянціна Бабко-Аляшкевіч, 2-е месца — у Генрых Тарасевіча, 3-е заняў Расціслаў Бензюрук.

Святлане Сцепанчук уручылі спецыяльную грамату конкурсу «За яркае раскрыццё тэмы сувязі пакаленняў у гумарыстычных творах».

Галоўны прыз — дыплом пераможцы і статуэтку «Папяровы бусел—2021» за свае пародныя атрыма-ла Зінаіда Дудзюк.

Татцяна ДЗЕМІДОВІЧ, фота аўтара

праекты

Стратэгія абнаўлення

У Беларусі завяршыўся прыём работ на рэспубліканскі літаратурны стартап LitUP, арганізаваны Міністэрствам інфармацыі. Мэты праекта — пошук, падтрымка і прасоўванне новых перспектывных беларускіх аўтараў і свежых ініцыятыў. Прапанавалі свае работы ў намінацыях «Паэзія», «Проза», «Дзіцячая літаратура», «Літаратура для падлеткаў» і «Нон-фікшн» маглі як аўтары-пачаткоўцы, так і знакамітыя.

Упершыню конкурс прайшоў летась і быў прымеркаваны да XXVIII Мінскай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Па яго выніках выдадзены кнігі Кацярыны Залескай «Чароўныя сны Зузачкі», «Зузачка супраць вірусаў», Людмілы Адзінцовай «Мая комплексная сястра», Іны Зарэцкай «Я буду ратавальнікам». Да выдання таксама рыхтуецца кніга маладога беларускага аўтара Дар'і Нейжмак.

— Як чытач і выдавец я адчуваў пэўную насяджанасць падчас правядзення першага конкурсу летась. Адна справа, напрыклад, — конкурс паэзіі, але зусім іншая — конкурс, па выніках якога выдаюцца кнігі, — адзначыў на прэс-канферэнцыі, прысвечанай праекту, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесь Бадак. — Упэўнены, любой літаратуры патрэбны

абнаўленне, свежая кроў, новыя аўтары. Акрамя таго, сёння мы павінны думаць аб тым, як кнігу не толькі напісаць і выдаць, але і прадаць. Дзеля гэтага трэба вывучаць і ўласны кніжны рынак, і рынак суседзяў.

У адрозненне ад іншых конкурсаў, члены журы — гэта не літаратары або крытыкі, а кіраўнікі вядучых айчынных дзяржаўных выдавецтваў. На іх думку, адна з асноўных праблем беларускага літаратурнага працэсу — адсутнасць якаснай літаратуры для падлеткаў. Сярод іншых на конкурс LitUP асабліва чакалі творы менавіта такой тэматыкі. Чакаецца, што найлепшыя стартап-праекты прэзентуюць 26 сакавіка на XXIX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашу.

— Самае галоўнае, каб па выніках конкурсу нашы чытачы ўбачылі новыя сучасныя творы, новыя аўтары. Важна, каб яны прапаноўвалі тыя апаведы, якія не толькі б давалі магчымасць пазнаёміцца з тэндэнцыямі сучаснай беларускай літаратуры, але і выходзілі кожнага з нас. Бо ўсе мы выраслі на класічнай беларускай, рускай, сусветнай літаратуры, якая вучыла нас даbru, імкненню да сяброўства, адным словам, хрысціянскім каштоўнасцям, — падкрэсліў начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Уладзімір Андрыевіч.

Яўгенія ШЫЦЬКА

прэзентацыі

Адказы на галоўныя пытанні

Кнігу пра вядомага паралім-пійца, грамадскага дзеяча Аляксея Талая, якая атрымала назву «Нязломны», прэзентавалі ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Выданне падрыхтавана Выдавецкім домам «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі.

Аляксей Талай — матывацыйны спікер, рэкардсмен свету і Еўропы па плаванні, член Канстытуцыйнай камісіі, бізнесмен і бацька чатырох дзяцей. У 16 гадоў ён падарваўся на міне, якая ляжала ў зямлі з часоў Вялікай Айчыннай вайны. Страціў рукі і ногі, але гэта не перашкодзіла здзейсніць свае мары і дасягнуць поспеху. Журналіст газеты «Звязда» і аўтар кнігі Валерыя Сцяцко правяла з Аляксеем Талаем і людзьмі, якія падтрымлівалі яго на жыццёвым шляху, некалькі месяцаў. У выніку атрымалася новая форма біяграфіі: пра свой лёс расказвае не сам герой, а блізкія яму людзі.

— Калі сярод журналістаў заходзіць размова пра Аляксея, усе пачынаюць пытацца: «Як у яго гэта атрымліваецца?» Я вырашыла адказаць на гэтае пытанне, але спытаць не ў самога Аляксея, а ў тых, хто побач з ім: бацькоў, брата, жонкі, доктара, які выратаваў яму жыццё. І знайшла адказ — сакрэт менавіта ў тым, што побач з ім знаходзяцца гэтыя выдатныя людзі, якія вераць у яго і вельмі

прэс-канферэнцыя

Слова і кніга ў сучасным грамадстве

У нашай краіне вельмі многа робіцца дзяржавай, творчымі людзьмі, акадэмічнымі супрацоўнікамі для развіцця беларускай мовы і пашырэння яе ў грамадстве. Гэта адзначылі падчас прэс-канферэнцыі «Мова і кніга ў сучасным беларускім грамадстве», якая адбылася ў Доме прэсы напярэдадні Міжнароднага дня роднай мовы.

Дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы, доктар філалагічных навук, прафесар Іван Саверчанка адзначыў, што беларуская літаратурная мова пастаянна пашыраецца ў сферах навукі, культуры, адукацыі, і дзяржава на сістэмным узроўні падтрымлівае тэндэнцыю.

— Радзе, што не толькі прадстаўнікі гуманітарнай навукі — гісторыкі, культуролагі, філолагі, філосафы — выпускаюць свае манаграфіі на беларускай мове, але і навукоўцы, якія працуюць у галінах медыцыны, біялагічных

Валерыя Сцяцко і Аляксей Талай.

— У працэсе работы над выданнем мы шмат што зразумелі пра сябе. Уся наша сям’я атрымала каштоўны жыццёвы вопыт, калі пераадольвала ўсе цяжкасці, якія на нас зваліліся. Далей было шмат перамог і грандыёзных здзяйсненняў, але ўспамінаюцца першыя, самыя важныя крокі. Вядома, прыходзілі думкі, што я вінаваты ў тым, што спакойнае жыццё нашай сям’і парушылася. Але я павінен быў, думваючы ў першую чаргу аб сваіх блізкіх, рабіць гэтыя першыя крокі ў новую рэчаіснасць у новым целе. І самае галоўнае — у мяне атрымалася. Сёння я рады таму, што са мной адбываецца, — адзначыў герой кнігі Аляксей Талай.

Яўгенія ШЫЦЬКА

і тэхнічных навук, матэматыкі. Шмат хто чытае свае курсы па-беларуску ў вышэйшых навучальных установах. Пешыць і тое, што большасць мастацкіх твораў друкуецца на беларускай мове, — падкрэсліў Іван Васільевіч.

Інстытут мовазнаўства забяспечвае краіну рознага віду слоўнікамі. На беларускай мове рыхтуюцца таксама школьныя падручнікі для беларускамоўных школ і класаў, навучальная праграма. Акрамя гэтага, выдаецца шмат дадатковай літаратуры, часопісаў. Мае месца вялікая сістэмная праца навукоўцаў, педагогаў, дзяржавы. Адзначыў Іван Саверчанка і працу па падтрыманні і развіцці беларускай мовы ў сферы культуры. Гэта ў тым ліку і сотні бібліятэк, дзе арганізуююцца прэзентацыі кніг і розныя мерапрыемствы ў сувязі з юбілеямі пісьменнікаў.

— У Год гістарычнай памяці НАН плануе выпусціць серыю навукова-папулярных кніг па гісторыі Беларусі. Нас чакае стварэнне партала пра помнікі пісьменнасці. Акрамя

любяць, — адзначыла на прэзентацыі Валерыя Сцяцко.

Падчас сустрэчы госці пачулі самыя важныя радкі кнігі. Іх зачытвалі мастацкі кіраўнік Маладзёжнага тэатра эстрады Уладзіслава Арцюкоўская, кіраўнікі рэспубліканскага грамадскага аб’яднання «Патрыёты Беларусі» Сяргей Рачкоўскі, Ганна Харута, Мікалай Зарубіцкі... Завіталі на вечар і вядомыя артысты — вакалістка Маладзёжнага тэатра эстрады Гюнеш, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Жанет, аўтар-выканаўца Цімур Прахін, актрыса, спявачка, арганізатар дабрачынных праектаў Аляксандра Гайдук, арт-група «Беларусы» (кіраўнік — Валерый Шмат).

Між тым падчас прэс-канферэнцыі ўпершыню былі агучаны вынікі сацыялагічнага даследавання «Мова і кніга ў сучасным беларускім грамадстве». Даследчыкі адзначылі, што большасць беларусаў свабодна размаўляе і чытае на беларускай мове. Тэндэнцыя чытання кніг сярод беларусаў не губляе свае пазіцыі.

Кнігачытанне як сімвал адукаванасці і культурнасці ў Беларусі застаецца, гэтыя пазіцыі непахісныя. Тое, што мы бачым па выніках даследавання, — сучесны дзягыз адносна некаторых культурных працэсаў, што адбываюцца ў Беларусі, — падсумаваў намеснік дырэктара па навуковай рабоце Інстытута сацыялогіі Нацыянальнай акадэміі навук Дзмітрый Бязнюк.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Кнігачытанне як сімвал адукаванасці і культурнасці ў Беларусі застаецца, гэтыя пазіцыі непахісныя. Тое, што мы бачым па выніках даследавання, — сучесны дзягыз адносна некаторых культурных працэсаў, што адбываюцца ў Беларусі, — падсумаваў намеснік дырэктара па навуковай рабоце Інстытута сацыялогіі Нацыянальнай акадэміі навук Дзмітрый Бязнюк.

Кнігачытанне як сімвал адукаванасці і культурнасці ў Беларусі застаецца, гэтыя пазіцыі непахісныя. Тое, што мы бачым па выніках даследавання, — сучесны дзягыз адносна некаторых культурных працэсаў, што адбываюцца ў Беларусі, — падсумаваў намеснік дырэктара па навуковай рабоце Інстытута сацыялогіі Нацыянальнай акадэміі навук Дзмітрый Бязнюк.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

да ведама

Моўная палітра

Летась у Беларусі выдадзена 1228 назваў кніг і брашур на беларускай мове. А па звестках Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі, у 2021 годзе ўсяго ў краіне пабачыла свет 9055 назваў кніг і брашур.

Калі гаварыць аб працэнтных суадносінах, то ў моўнай палітры ў мінулым годзе (а выхадзілі яшчэ кнігі на англійскай, нямецкай і іншых мовах; па адной — на італьянскай, румынскай, галандскай, карэйскай, украінскай, чэшскай і іншых мовах) кнігі на беларускай складаюць 13,6 працэнта. Па тыражы — 16 працэнтаў. Дарэчы, у параўнанні з 2020-м агульны тыраж айчынных кніг і брашур вырас на 12,9 працэнта, па назвах — на 17,4 працэнта.

Кнігі на беларускай мове найболей актыўна выпускалі выдавецтвы «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», «Мастацкая літаратура», «Народная асвета», Выдавецкі дом «Звязда», Выдавецкі дом «Беларуская навука», Нацыянальны інстытут адукацыі, «Аверсэв», «Чатыры чвэрці».

Сяргей ШЫЧКО

«ЛіМ»-люстэрка

На «Беларусьфільме» распачалі здымкі беларуска-расійскай навагодняй камедыі з працоўнай назвай «Аліўе». Як паведамляецца на сайце кінастудыі, пастаноўкай займаюцца беларускі рэжысёр Ігар Чацверыкоў і малады расійскі пастаноўшчык Андрэй Нікіфараў. Галоўныя ролі ў камедыі выканаюць вядучыя расійскія акцёры Сяргей Шакураў, Ірына Певава і Станіслаў Дужнікаў. У акцёрскі склад увойдуць і выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. «У нас усё як па Тургеневу: бацькі і дзеці, — заўважае народны артыст Расіі Сяргей Шакураў. — І праз 100 гадоў, і праз 200 гэтыя праблемы і пытанні будучы атуальныя. “Аліўе” — сямейная карціна. Хочацца, каб бацькі пасадзілі дзяцей і паглядзелі яе разам. І, можа, убачылі б сябе і задумаліся: а можа, не трэба так рабіць? Але я не хачу нікога вучыць. Мая задача простая: зрабіць вартую работу».

Прэм’ера спектакля «Карэніна» прайшла ў Дзевятым і культурным комплексе Пасоляўскай Беларусі ў Расіі. Пастаноўка маладога расійскага рэжысёра Таццяны Самбук была прадстаўлена тэатральным праектам «ТрыТфармаТ», які ўзначальвае беларуская актрыса Вера Палякова-Макей. Гэта ўжо трэцяя сумесная работа Таццяны Самбук з мінскай трупай: да гэтага былі «Тры сястры» і «Князьёна Мэры». «Гэта сучасная Карэніна, спектакль пра нас сённяшніх. Пра тое, наколькі крохкі свет, які мы ствараем з іншым чалавекам, дзе з’яўляюцца дзеці, і разбурыць гэта можна ў адно імгненне. Я спатыкнуся, але потым выпраўлюся, часам думаем мы, але падзеі разгортваюцца так, што зваротнай дарогі няма. І крохкі сасуд сям’і разбіваецца. Гэта спектакль пра сямейныя каштоўнасці», — адзначае Вера Палякова-Макей.

Адкрыты фестываль творчасці замежных студэнтаў «Дружба народаў» прайшоў у Беларуска-Расійскім універсітэце Магілёва. На базе БРУ ён праводзіцца штогод з 2008 года. Сёлетні творчы форум доўжыўся два дні. У фестывалі ўдзельнічалі студэнты з Туркменістана, Егіпта, Нігерыі, Узбекістана, КНР, Шпры-Ланкі, Індыі ды іншых краін свету. У першы дзень адбылося ўрачыстае адкрыццё фестывалю, а таксама конкурсная частка. У другі студэнты выступілі на гала-канцэрце, а пасля прайшло ўзнагароджанне пераможцаў, інфармуе «СБ. Беларусь сегодня».

Канцэрт «Францыя: паэзія і музыка» заслужанага калектыву Дзяржаўнага камернага аркестра Рэспублікі Беларусь прайдзе ў Белдзяржфілармоніі 10 сакавіка. Дырыжор — заслужаны артыст Расіі Яўген Бушкоў. Салісты — Руслан Турунтаеў (скрыпка, Казахстан) і Марына Рамейка (арган, Беларусь). У праграме — творы Альбера Руселя, Франсіса Пуленка, Эрнеста Шасона, Клода Дэбюсі, Жака Ібера і Жоржа Бізэ, паведамляюць арганізатары.

Цэнтр імя Усевалада Меерхольда аб’ядналі з маскоўскім тэатрам «Школа драматычнага мастацтва», інфармуе «ИТАР-ТАСС». Цэнтр уяўляе сабой пляцоўку для незалежных тэатральных кампаній і рэзідэнтаў (рэжысёраў, акцёраў, мастакоў). У ім праходзяць спектаклі, міждyscyплінарныя пастаноўкі, дыскусіі, кіна- і тэлездымкі, фестывалі. Адным з асноўных напрамкаў дзейнасці цэнтра з’яўляецца захаванне і развіццё спадчыны Усевалада Меерхольда, творчае асэнсаванне яго метаду «ўмоўнага тэатра». Ва ўстанове размешчаны вялікая зала-трансформер, «Зялёнае фая» (прастора для прэзентацый і дыскусій), «Чорная зала» для паказу камерных пастановак, «Белая зала» на 30 чалавек для майстар-класаў і рэпетыцый, грымёрныя і адміністрацыйныя памяшканні, кафэ. У кастрычніку мінулага года паведамлялася аб з’яўленні ў цэнтры яшчэ адной пляцоўкі.

Французская кінаакадэмія прысудзіла прэміі «Сезар» за найлепшыя работы 2021 года. Карціна «Страчныя ілюзіі» паводле аднайменнага рамана Анарэ дэ Бальзака атрымала сем статуэтак «Сезар» — найвышэйшай кінематаграфічнай узнагароды Францыі. На цырымоніі гэтая работа рэжысёра Ксаўе Джаналі прызнана найлепшым французскім фільмам 2021 года. Кінастужка, галоўныя ролі ў якой выканалі Бенджамен Вуазен, Ксаўе Далан, Венсан Лакост і Сесіль дэ Франс, стала адной з найбольш паспяховых у пракаце. Экранізацыя абудзіла цікавасць французаў да рамана Бальзака. Продажы кнігі пасля выхаду фільма на экраны выраслі ў 25 разоў. Найлепшай актрысай прызнана Валеры Лемерсье, якая сыграла галоўную ролю ва ўласнай поўнаметражнай стужцы «Алін», прысвечанай унікальнай кар’еры Селін Дзіён. Найлепшым акцёрам стаў Бенуа Мажымель за работу ў карціне Эманюэль Берко «Пры яго жыцці».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

памяць

Любіў свой край

Адам Мальдзіс... 3 дзяцінства чула гэтае імя ад настаўнікаў, знаходзіла на старонках раённай газеты, бачыла фотаздымкі на выстаўцы ў бібліятэцы. Аднак найбольш цесна з асобай навукоўца атрымалася пазнаёміцца ва ўніверсітэце.

Выкладчык па літаратуры прапанаваў стварыць праекты па навуковай і літаратурнай спадчыне малой радзімы. Адам Мальдзіс — першае прозвішча, якое згадалася. Пасля пачаўся рупны пошук інфармацыі. Інтэрнэт, энцыклапедычныя звесткі, публікацыі ў газетах і часопісах дапамаглі стаць на крок бліжэй да жыццёвага і творчага шляху нашага земляка.

Пранікнёны чалавек, які аддаў любіў свой край, таленавіты навуковец, нястомны працаўнік, адданы вернік каталіцкага касцёла — усе гэтыя азначэнні характарызуюць Адама Мальдзіса. Яго імпульту маглі пазайздросціць многія. Энергія і творчы запал віравалі, ніводнага дня, ніводнай хвіліны Адам Восіпавіч не правёў марна. Ён быў частым госцем Астравецкай раённай бібліятэкі. Заўсёды чаканым. Яго жыццё — аддаанае служэнне народу, свайёй краіне, а ўклад у развіццё беларускай гісторыі, культуры і літаратуры цяжка пераацаніць.

Аддыход у лепшы свет Адама Мальдзіса — вялізная страта, але памяць аб ім жыве ў яго добрых справах.

Вольга ЗАЯНЧКОўСКАЯ

Алесь БАДАК:

«Галоўнае — напоўніць цікавым зместам...»

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» было створана паўстагоддзя таму. Яно стала спадкаемцам традыцый рэдакцыі мастацкай і дзіцячай літаратуры выдавецтва «Беларусь». Гэта быў час, калі інтэлектуальны і эстэтычны ўзровень развіцця грамадства патрабаваў выхаду вялікай колькасці мастацкай літаратуры розных напрамкаў і жанраў. Пра тое, якія змены адбыліся ў рабоце «Мастацкай літаратуры» за апошнія гады і чым кіруюцца супрацоўнікі ў прыняцці таго ці іншага рашэння, распавядае дырэктар Алесь Бадак.

— Выдавецтва святкуе 50-гадовы юбілей. Як на працягу паўстагоддзя змянялася яго канцэпцыя?

— Твар выдавецтва — яго кнігі, а кнігі — люстэрка часу. Таму змены найперш звязаны са зменамі ў літаратуры, у якую прыходзяць новыя пакаленні аўтараў са сваімі тэмамі, імкненнем прыўнесці нешта новае, адметнае. І гэта цудоўна: кожная літаратура развіваецца менавіта праз пошук, абнаўленне. Таму, як нельга двойчы ўвайсці ў адну раку, так нельга, каб сёння ў нас з'явіўся яшчэ адзін Купала ці Колас альбо Мележ, Караткевіч. Гэта не значыць, што сённяшняя літаратура горшая, чым была стагоддзе альбо паўстагоддзя таму. Ні ў якім разе! Але яна іншая. Танк таксама не стаў Купалам, Панчанка не стаў, Куляшоў не стаў. Але яны сталі самімі сабой — класікамі беларускай літаратуры, кожны са сваім непаўторным голасам. Як, несумненна, стануць класікамі некаторыя з тых аўтараў, хто сёння актыўна працуе. І наша задача — падтрымліваць, прапагандаваць тое лепшае, што ў беларускай літаратуры з'яўляецца. І мне здаецца, так было заўсёды — і дваццаць, і пяцьдзесят гадоў назад.

— Ці праводзяцца ў выдавецтве маркетынговыя даследаванні кніжнага рынку з тым, каб планаваць пэўныя праекты, і як далёка ў будучыню яны сягаюць?

— Можна сказаць, што гэта наша штодзённая праца. Вось і нядаўна мы разаслалі па бібліятэках чарговую апытанку з просьбай напісаць, творах якіх беларускіх пісьмнікаў нашы бібліятэкі хацелі б папоўніць свае фонды. Ужо атрымліваем адказы, якія, безумоўна, будуць улічаны пры фарміраванні і плана наступнага года, і больш аддаленых перспектыв, паколькі за канкрэтнымі імёнамі — цэлыя літаратурныя жанры, кірункі. І калі мы бачым, напрыклад, што сёння не проста запатрабаваны, але і мае пэўны дэфіцыт сярод чытачоў жанр падлеткавай літаратуры, больш актыўна шукаем аўтараў, якія ў ім працуюць, імкнёмся даведацца, хто з іх пачаў работу над новым творам, а хто, можа, і завяршае.

— Раней у «Мастацкай літаратуры» больш выдавалася менавіта мастацкіх твораў. А што найбольш папулярна цяпер і з чым, на вашу думку, гэта звязана?

— Колькі існуе наша выдавецтва, заўсёды самай запатрабаванай была дзіцячая літаратура, якая ў свой час на беларускай мове выходзіла тыражамі

і 40 000, і 80 000 экзэмпляраў. Сёння тыражы, зразумела, значна меншыя, але яны выдзяляюцца сярод усіх астатніх жанраў. І дзякуй Богу, бо, калі дзеці чытаюць, калі бацькі чытаюць кнігі сваім малечам, гэта напаўняе сэрца кожнага выдаўца вялікім аптымізмам. Другой па папулярнасці ідзе дарослая проза — класічная, сучасная. Але адразу агаваруся: сёння заявляюць чытацкае сэрца новым раманам ці аповесцю нашмат складаней, чым гэта было тыя ж пяцьдзесят гадоў назад. Кніжны рынак перанасычаны, чытач вельмі пераборлівы, тым больш што і кнігі зараз каштуюць не так і танна. Таму, канешне, прозы цяпер выдаецца менш. І яшчэ менш — паэзіі. Хоць менавіта выдаць не праблема. Праблема — прадаць, каб свечасова разлічыцца з друкарняй, заплаціць падаткі. Мы гатовы з кожным аўтарам хоць штодзённа абмяркоўваць, якім чынам прадаць яго кнігу, — абы гэта было на карысць і нам, і яму. Горш, калі аўтар забывае дарогу ў выдавецтва, як толькі яго кніга выходзіць з друку, — і забывае да таго часу, пакуль не з'яўляецца жаданне выдаць новую. А папярэдня так і ляжыць на складзе.

На жаль, паэзія сёння для выдавецтва не самы прыбытковы жанр, але гэта не значыць, што ў нас няма хороших паэтаў. І мы вельмі ўдзячныя, што дзяржава ў фінансавым плане вельмі істотна падтрымлівае ў тым ліку і іх творчасць. Так, неўзабаве здадзім у друк кнігу выбраных вершаў Мікалая Насмеснікава, якому сёлета спаўняецца 60 гадоў. Цікавы паэт, які, магчыма, з-за сваёй прыроднай сціпласці няшмат выдаваўся ў той час, калі вяршыню літаратурнага Алімпа штурмавалі яго ровеснікі. Таму, відаць, для многіх, асабліва маладзейшых чытачоў, яго імя не вельмі вядома. Але той, хто возьме ў рукі яго выбранае, калі гэта сапраўдны аматар паэзіі, я ўпэўнены, не расчаруецца.

— Як змянілася жыццё ў выдавецтве, калі пад яго дахам апынуліся часопісы?

— Часопісы дазваляюць больш пільна сачыць за літаратурным працэсам, шукаць і адкрываць новыя імёны. Часопісы — гэта магчымасць апрацаваць літаратурных твораў на чытачу, магчымасць правесці іх запатрабаванасць,

якая пасля падказвае: выдаваць асобнай кнігай ці не. Да таго ж часопісы — праз крытычныя, літаратурна-навуковыя артыкулы і агляды — гэта своеасаблівы кампас для чытача ў свеце літаратуры, што для нас таксама немалаважна.

Адным словам, клопатаў дадалося, але яны таго вартыя.

— У выдавецтве былі папулярнымі серыі «Першая кніга паэта» і «Першая кніга празаіка». Ці ёсць планы яе аднавіць? Калі не, то чаму?

— У савецкі час «Мастацкая літаратура» была фактычна адзіным выдавецтвам, якое спецыялізувалася на выпуску сучаснай беларускай літаратуры. І маладыя аўтары неслі рукапісы сваіх першых кніг менавіта ў яго, чакаючы ў чарзе на выданне і два, і тры гады. Сёння выдавецтваў шмат, многія маладыя аўтары нецярплівыя, самі сабе рэдактары. Для іх лайк у якой-небудзь сацыяльнай сетцы пад творам значыць куды больш, чым слова прафесійнага рэдактара. Таму грыф «Першая кніга» і для аўтара, і для чытача сёння крыху страціў сваю актуальнасць, прыцягальнасць. Але некалькі гадоў таму мы прыдумалі іншую серыю — «Час XXI».

...Твар выдавецтва — яго кнігі, а кнігі — люстэрка часу.

Таму змены найперш звязаны са зменамі ў літаратуры, у якую прыходзяць новыя пакаленні аўтараў са сваімі тэмамі, імкненнем прыўнесці нешта новае, адметнае. І гэта цудоўна: кожная літаратура развіваецца менавіта праз пошук, абнаўленне. Таму, як нельга двойчы ўвайсці ў адну раку, так нельга, каб сёння ў нас з'явіўся яшчэ адзін Купала ці Колас альбо Мележ, Караткевіч. Гэта не значыць, што сённяшняя літаратура горшая, чым была стагоддзе альбо паўстагоддзя таму. Ні ў якім разе! Але яна іншая.

З намёкам, што гэта творы маладых аўтараў дваццаць першага стагоддзя. У ёй выйшлі кнігі прозы Станіслава Умец і Маргарыты Латышкевіч.

Фота Кастуся Дробавы.

Спадзяюся, кагосьці з маладых у гэтай серыі прадставім і ў наступным годзе.

А ўвогуле, улічваючы, што пры нас цяпер выдаецца часопіс «Малодосць», новых аўтараў мы імкнёмся падтрымліваць як мага больш.

— Кожны кіраўнік прыўносіў нешта новае ў работу выдавецтва. Як змянілася, хаця б у нечым, яго дзейнасць, калі вы, Алесь Мікалаевіч, сталі дырэктарам установы?

— Мне здаецца, што гэтае пытанне больш правільна было б задаваць не мне, каб адказ быў больш аб'ектыўны. А з таго, што, магчыма, заўважыў чытач, магу хіба назваць некалькі серый, якія я прыдумаў: «100 вершаў», «Бібліятэка выбраных твораў», «100 пытанняў пра Беларусь», «Пазакласнае чытанне», «Люстэрка лёсу». Але прыдумаць — яшчэ толькі чвэрць справы, галоўнае — напоўніць цікавым зместам і рэалізаваць. А гэта праца ўсяго калектыву і, безумоўна, аўтараў.

— Як удаецца вам, творцу, паэту, адначасова кіраваць такой магутнай арганізацыяй? Адпаведная работа вымагае зусім не тых якасцей, што паэзія...

— Выдаўцы — асабліва катэгорыя людзей. Тут фактычна не бывае асоб выпадковых, якія прыходзяць на працу толькі дзеля таго, каб неяк да чакацца канца працоўнага дня альбо выхадных. Гэта людзі, які любяць кнігу, да таго ж у большасці натуры творчыя. Творчыя сваім мысленнем, стаўленнем да працы: маю на ўвазе не толькі пісьмнікаў, якія ў нас працуюць. Калі ёсць такія калектывы, то і кіраваць значна прасцей. Ну, і ўсё мае працоўнае жыццё звязана з выданнем, праўда, раней гэта былі часопісы: «Бярозка», «Малодосць», «Нёман», «Полымя». І тут, і там — праца з аўтарамі, планаванне, клопат пра тыражы, рэклама... Таму калі ты на працы, то пра ўласную паэзію думаць не выпадае. Дый часта не толькі на працы. Можа, таму і пішу вельмі мала. Хоць, шчыра кажучы, ніколі асабліва не хацелася напісаць шмат. Збор твораў у дваццаць тамоў Божа барані!

— Апошнім часам усё часцей гучаць меркаванні, што ў нас няма сур'ёзнай літаратурнай крытыкі. Маўляў, альбо яна абразлівая, альбо кампліментарная. А якім, на вашу думку, павінен быць ідэальны крытычны водгук на кнігу, каб яе купілі?

— Кожны крытычны водгук, артыкул у той ці іншай ступені суб'ектыўны. І ступень гэтай прама прапарцыянальная таму, наколькі думкі, выкладзеныя крытыкам, супадаюць з думкамі іншых спецыялістаў у гэтай галіне. І я, як чытач, у тым ліку чытач-аўтар, пра каго ўласна і піша крытык, гэта цудоўна разумею. Таму магу пагаджацца з крытыкам, магу ў думках з ім дыскутаваць. Але мяне раздражняе непрафесіяналізм у крытыцы — як кампліментарнай, так і абразлівай. Калі ж заўвагі слушныя, калі артыкул сур'ёзны, глыбокі, а не, прабачце, выпендрыванне, сцёб, то чаго абражацца? Менавіта сур'ёзны, цікавы, арыгінальны артыкул і дапамагае кнізе хутчэй знаходзіць свайго пакупніка. Праўда, пры гэтым кніга ўсё ж такі павінна быць цікавай і арыгінальнай, інакш ніякі крытычны артыкул ці водгук не дапаможа.

Гутарыла Аліса БРАТКА

Беларуская муза Маякоўскага

Што патрэбна паэту? Што натхняе яго на творчасць? Безумоўна, першым згадваецца каханне. Падчас адной з паездак у Беларусь, а дакладней у Гомель, Уладзімір Маякоўскі чытаў паэму «Воблака ў штанах» («Облако в штанах»). Прататыпам Марыі ў гэтай паэме, па адной з версій, была мастачка і скульптар Марыя Дзянісава. Але па іншых меркаваннях — наша суайчынніца Соф'я Сяргееўна Шамардзіна. Безумоўна, гэтыя і іншыя жанчыны мелі пэўны ўплыў на жыццё Маякоўскага. Але праўдай будзе і тое, што пасля з'яўлення Лілі Брык ад гэтага ўплыву мала што засталося. Згадаем хаця б момант знаёмства паэта і яго галоўнай музы.

Соф'я Шамардзіна.

Маякоўскі сустракаўся з сястрой Лілі — Эльзай. І менавіта Эльза прывяла яго ў дом Брыкаў. Маякоўскі чытаў паэму «Воблака ў штанах». І зусім неістотна, хто быў прататыпам Марыі, бо напрыканцы выступлення паэт папрасіў дазволу ў Лілі прысвяціць паэму ёй.

Па ўспамінах Лілі Брык, на яе пытанне, як ён мог напісаць паэму адной жанчыне, а прысвяціць — іншай, Маякоўскі адказаў, што падчас напісання заляцаўся да некалькіх дзяўчат, у тым ліку і да Марыі Дзянісавай, і да Соф'і Шамардзіной, таму вобраз гераіні збіральны. Паэма нікому з жанчын абяцана не была, таму аўтар чысты перад сабою, прысвяціўшы гэты твор Лілі.

Аднак вернемся да Соф'і Шамардзіной.

Соф'я нарадзілася ў 1894 годзе ў Нясвіжы. Яе бацька Сяргей Іванавіч Шамардзін паходзіў з сібірскіх татар, але ў партыйнай анкеце Соф'я пазначала сябе як беларуску.

На пачатку ХХ стагоддзя сям'я Шамардзіных пераехала ў Мінск. У 1913 годзе, скончыўшы Мінскую жаночую гімназію, Соф'я выправілася на вучобу ў Санкт-Пецярбург на Бястужаўскія курсы, якім дагэтуль быў нададзены статус вышэйшай навучальнай установы.

У Санкт-Пецярбургу, паводле просьбы бацькоў Шамардзіной, ёй дапамагаў адаптавацца літаратурны крытык і журналіст Карней Чукоўскі (так-так, той самы), якога бацькі ведалі з папярэдніх прыездаў да сябра — хірурга П. Шабада (магчымы прататып «Доктара Айбаліта»). Восенню 1913 года Шамардзіна пазнаёмілася з Уладзімірам Маякоўскім. Завязаўся раман.

Па ўспамінах Соф'і, неяк яны з Маякоўскім вярталіся з канцэрта. Неба было хмуранае. Толькі зрэдку раптам з'яўлялася зорка. І непасрэдна ў гэты момант пачаў складвацца верш. Маякоўскі трымаў руку Соф'і ў сваёй кішэні і казаў аб зорках. Так пачыналася стварэнне верша «Паслухайце» («Послушайте»).

Паслухайце!

А, калі зоркі запальваюць —

значыць — гэта камусьці патрэбна?

Значыць — каб былі яны, жадае нечае сэрца?

Значыць — хтосьці іх лічыць нярэліямі,

кроплямі срэбра?

І цяжка,

у завяхах паўдзённага пылу, імкнецца

наўпрост да Бога,

баячыся спазніцца,

плача

і рукі жылістыя цалуе яму,

моліць —

каб зорка абавязкова магла з'явіцца! —

клянецца —

не перажыць гэтую бяззорную муку!

Ды гаворыць камусьці:

«Што, зараз нармальна?

Страх не бярэ?

Так?!»

А пасля

ходзіць трывожны,

але спакойны знадворку.

Паслухайце!

А, калі зоркі

запальваюць —

значыць — гэта камусьці патрэбна?

Значыць — мо неабходна,

каб кожны вечар

над стрэхамі

гарэла хаця б адна зорка?!

(Пераклад з рускай аўтара)

1913 годзе Соф'я зрабіла аборт, нібыта былі звесткі пра тое, што Маякоўскі хворы на сіфіліс (гэтыя чуткі потым не пацвердзіліся). Раман скончыўся. Аднак Маякоўскі і Соф'я засталіся сябрамі.

На пачатку 1914 года, пасля непрацяглага знаходжання ў Мінску, Соф'я выправілася з групай футурыстаў з канцэртамі на поўдзень Расійскай імперыі, дзе ў яе завязаўся раман з Ігарам Севяраніным.

Калі пачалася Першая сусветная вайна, Соф'я Шамардзіна кінула вучобу і накіравалася сястрой міласэрнасці на фронт, дзе трапіла ў ваенны шпіталь пад Люблінам. У пачатку 1917 года нарадзіла сына, які памёр узімку таго ж года. Пасля Лютаўскай рэвалюцыі вярнулася ў Мінск, працавала ў штабе гарадской міліцыі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фрунзэ.

Служба ў міліцыі не пакідала шмат вольнага часу. Аднак Соф'я была частым госцем на сходах групы мінскіх паэтаў пад назвай «Марсельскія матросы», дзе звычайна чыталі вершы Маякоўскага.

У канцы лета 1917 года пераехала ў Цюмень, дзе працавала ў земстве, а таксама ў мясцовай кааперацыі. У 1919 годзе ўступіла ў РКП(б), пасля чаго пэўны час працавала ў калегіі Надзвычайнай камісіі ў Табольску. У 1920 годзе Шамардзіну перавялі на партыйную работу ў Краснаярск. Пасля заканчэння савецка-польскай вайны жанчына вярнулася ў Мінск, дзе па-ранейшаму жылі яе маці, брат з сястрой і пляменніца.

Займала пасады ў Народным камісарыяце асветы, Народным камісарыяце юстыцыі, аддзеле па рабоце сярод жанчын пры ЦК КП(б)Б (жаночы аддзел, сакавік—жнівень 1921). Знаходзячыся на гэтай пасадзе, выступала за бытавую роўнасць мужчыны і жанчыны, грамадзянскі шлюб, лёгкія разводы, абарты. У сваіх выступленнях заяўляла, што галоўнай задачай жанчыны зараз з'яўляецца служэнне грамадству.

У адпаведнасці з гэтым, з наркамам ваенных і ўнутраных спраў Язэпам Адамовічам жыла без афармлення шлюбу. Ва ўспамінах Соф'я малое ідылічную карціну, адзначае, што розніца ў культурна-адукацыйным узроўні не перашкаджала адносінам, а, наадварот, збліжала пару, бо яны дапамагалі адно аднаму.

Неўзабаве Соф'я стала памочнікам пракурора. У 1922 годзе паступіла на завочнае аддзяленне 1-га Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1925 годзе заняла пасаду старшыні Галоўпалітасветы — структуры ў складзе Наркамасветы БССР, якая адказвала за камуністычнае выхаванне рабочых. Была сябрам нарады жанадзела ЦК КП(б)Б. У 1926 годзе абрана сябрам Мінскага гарадскога савета.

Цікавы эпізод: у 1926 годзе Шамардзіна адмяніла рашэнне цензора аб забароне купалаўскіх «Тутэйшых»! Хоць і кароткі час, але ж «Тутэйшыя» жылі на сцэне БДТ-1. Займалася С. Шамардзіна таксама і ўшанаваннем памяці Максіма Багдановіча (гл. «Чырвоны сейбіт» № 13, 1927 г.).

Стасункі (цяпер ужо сяброўскія) Маякоўскага і Шамардзіной працягваліся, яна старалася дапамагчы па меры сваіх магчымасцей былым каханым, у тым ліку і Маякоўскаму. Падчас прыездаў у Мінск Маякоўскі бываў у Соф'і. Па ўспамінах П. І. Лавута (арганізатар гастрольных паездак, у тым ліку турне У. У. Маякоўскага 1926—1930 гг.): «Первейшае дело, — сказаў Маякоўскі, — навестить друзей — Шамардину с мужем». На сустрэчы, пра якую распавядаў П. І. Лавут, Шамардзіна чытала Маякоўскаму вершы беларускіх паэтаў, пачала вучыць яго беларускай мове.

Адметны эпізод аднаго з візітаў. Спа-чатку мужа, Язэпа Адамовіча, не было дома. Калі ён прыйшоў, Маякоўскі крыху збянтэжыўся і спытаў шэптам, ці можна называць яе на «ты». Гаспадыня расмяялася і адразу расказала пра гэта мужу.

Разам з Шамардзіной Маякоўскі на ведаў выстаўку беларускай кнігі, арганізаваную Белдзяржвыдатам.

Кар'ера Соф'і развівалася. У 1927 годзе яе абралі сябрам Усебеларускага з'езда саветаў ад Магілёўскай акругі.

У 1927 годзе Язэпа Адамовіча прызначылі сябрам Прэзідыума Вышэйшага савета народнай гаспадаркі СССР, таму Соф'я Шамардзіна з ім пераехала ў Маскву. У Маскве займала пасаду ў ЦК Усесаюзнага прафесійнага саюза работнікаў мастацтваў, дзякуючы чаму ўвайшла ў кола тагачаснай савецкай эліты.

У гэты час Маякоўскі пазнаёміў Соф'ю з Ліліяй Брык. Незвычайная сям'я Маякоўскага-Брыкаў не тое што не абурала — нават не здзівіла Соф'ю.

Шамардзіна актыўна дапамагала Маякоўскаму ў арганізацыі выстаўкі, прысвечанай 20-годдзю творчай дзейнасці паэта. Нягледзячы на свой высокі статус, выконвала тэхнічную працу: клеіла вялізныя аркушы паперы, прыладжвала фотаздымкі, прыкідвала подпісы... А яшчэ арганізавала калектыўнае хадайніцтва аб узнагароджанні Маякоўскага ордэнам.

У 1932 годзе разам з Адамовічам (калі яго кар'ера пачала развальвацца) пераехала ў Варашылаў, на будоўлю цукровага завода. Пасля ў 1934 годзе — у Пётрапаўлаўск-Камчацкі, куды Адамовіча прызначылі начальнікам рыбапрамысловай арганізацыі. Тут Шамардзіна займала пасаду загадчыка аддзела кіруючых партыйных органаў абкама.

22 красавіка 1937 года, пасля публічных абвінавачванняў у сувязях з трацкістамі, Язэп Адамовіч застрэліўся. У лістападзе таго ж года Соф'ю Шамардзіну арыштавалі. Паводле пастановы асобай нарады пры НКУС СССР ад 22 снежня 1937 года, Соф'я Шамардзіна была асуджана на 10 гадоў працоўных лагераў за «контррэвалюцыйную дзейнасць». Тэрмін адбывала ў паўночных лагерах Архангельскай вобласці. Праз два гады пасля вызвалення арыштавана супрацоўнікамі Куйбышаўскага раённага аддзела УМДБ па Маскоўскай вобласці, змешчана ў Бутырскую турму. У маі 1949 года прыгаворана да спецпасялення ў горадзе Ігарка Краснаярскага краю, дзе ішло будаўніцтва Транспальнай чыгуначнай магістралі.

15 ліпеня 1955 года Ваенная калегія Вярхоўнага суда СССР адмяніла абедзве пастановы асобых нарад у адносінах да Соф'і Шамардзіной, крымінальныя справы былі спынены праз адсутнасць саставу злачынства.

Шамардзіна актыўна дапамагала Маякоўскаму ў арганізацыі выстаўкі, прысвечанай 20-годдзю творчай дзейнасці паэта. Нягледзячы на свой высокі статус, выконвала тэхнічную працу: клеіла вялізныя аркушы паперы, прыладжвала фотаздымкі, прыкідвала подпісы... А яшчэ арганізавала калектыўнае хадайніцтва аб узнагароджанні Маякоўскага ордэнам.

Пасля вызвалення атрымала невялікі пакой у камунальнай кватэры ў Маскве. Не так даўно рэабілітаваная сама, у 1964 годзе піша ліст да паэта-акадэміка Пятра Глебкі. Але не патрабуе нічога для сябе, а просіць, каб той паспрыяў аднаўленню і захаванню памяці пра Язэпа Адамовіча, Аляксандра Чарвякова і Мікалая Галадзёда, якія загінулі падчас рэпрэсій.

Апошнія гады, па пратэкцыі Лілі Брык, атрымала месца ў пансіянаце ў Перадзелкіне, дзе памерла ў 1980 годзе. Там жа, у Перадзелкіне, і пахавана на пасялковых могілках.

Засталіся ўспаміны Соф'і Шамардзіной пра Язэпа Адамовіча, Янку Купалу, Уладзіміра Маякоўскага.

Больш грунтоўную інфармацыю можна знайсці ў кнізе Аляксандра Гужалоўскага «Сексуальная рэвалюцыя ў Савецкай Беларусі. 1917—1929» і, безумоўна, у аповесці самой Соф'і Шамардзіной «Футурыстычнае юнацтва» («Футуристическая юность») (гл. кн. «Імя гэтай тэме любоў» («Имя этой теме любовь»)).

Яўген СКІБСКІ

Планета ластавак і анёл з храма нявіннасці

Адзін з найбольш вядомых беларускіх дзіцячых пісьменнікаў, якія цалкам прысвяцілі сваю творчасць юным чытачам, — Міхась Зарэмба. Калі іншыя прэзіі і паэты для юнай аўдыторыі пісалі (а іншыя і сёння пішуць) як бы па сумяшчальніцтве з «дарослай» літаратурай, то ён у гэтым знайшоў сваё прызвание. Працуючы доўгі час у рэдакцыі газеты «Піянер Беларусі», пасля перайменаванай у «Раніцу», а таксама ў выдавецтве «Юнацтва», Міхась Мікалаевіч добра ведаў жыццё хлопчыкаў і дзяўчынак, якое праўдзіва і адлюстроўваў у сваіх творах.

Найлепшае з напісанага ім (зямны шлях яго, на жаль, быў нядоўгі — усяго 61 год) па сёння не страціла мастацкіх вартасцей. У гэтым упэўніваешся і знаёмячыся з кнігай «Дзень магнітнай буры», якая пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь».

Адкрываецца яна аднайменнай апавесцю, у цэнтры якой, як і ў «Рыжай ластаўцы», што з'яўляецца яе працягам, няпросты лёс «трынаццацігадовай Веры Ластаўкі з вёскі Луг». Таму ён і пакрычавы, бо выходзіць дзяўчынка ў сям'і, у якой нелады. Бацька даўно спіўся. Малодшы брацік Паўлік ці не з-за гэтай згубнай яго прыхільнасці нарадзіўся хворы, адстае ў фізічным і разумовым развіцці. Яшчэ адзін — Сяргей — зблытаўся з благой кампаніяй, у якой і мясцовы хлапец Сенька Абабурка, мянушка якога Боўдзіла сама гаворыць за сябе, і «гарадскія блатнякі» Кекс і Пепс, якім у вёсцы ўсё сыходзіць з рук, бо бацькі іх нейкія начальнікі.

Верына маці Кацярына Іванаўна — жанчына сумленая і працавітая, б'ецца як тая рыбіна аб лёд. Шукае выйсце са складанай сітуацыі, у якой апынулася сям'я, і ніяк не можа знайсці. Шукае яго і Вера. Па-свойму, па-дзіцячы, хоць у яе паводзінах няма таго, на што і не кожны дарослы здатны. Не па гадах сур'ёзная і разважлівая, яна, кажучы цяперашнімі паняццямі, асоба дзейсная і актыўная.

Плынь падзей у апавесці — плынь самога жыцця. А яно, як вядома, такое, што ў ім бываюць і прылівы, і адлівы. А часам нешта непрадбачанае ўносіць рэзкія змены. Пасля гэтага чаго заўгодна можна чакаць. У творы навідавоку два такія моманты. Найперш пажар, які ледзь не каштаваў Веры жыцця. Другі — выхадны ад першага. Апынуўшыся ў стане клінічнай смерці, дзяўчынка трапляе на Планету ластавак.

Элементы фантастыкі, удала выкарыстаныя пісьменнікам, не проста напаўняюць апавед інтрыгай, а надаюць дзеянню займальнасць. Ёсць магчымасць задумацца, наколькі ў Сусвеце (менавіта ў Сусвеце, а не толькі ў свеце) усё павязана. І як шмат ёсць таго, пра існаванне чаго мы не здагадаемся. Падобны падыход Міхасю Зарэмбу спатрэбіўся для таго, каб галоўная гераіня твора, а разам з ёю і чытачы ўсвядомілі: як у нашым існаванні ўсё складана, так адначасова і... проста. Адно з выйсцяў у тым, каб жывучы самому, памятаць і пра тых, хто жыў да цябе. Тады асаблівы, больш глыбокі сэнс. Вера Ластаўка, напаткаўшы ў нябеснай высі святых Ры і Лю, пазнае ў іх памерлых дзядулю Рыгора і бабулю Люсю. Сваім з'яўленнем, а пасля і размовай з унучкай яны як бы працягваюць тую нябачную ніць, якая звязвае зямное і вечнае. Гэта і надае моцы чалавечаму існаванню.

Такі сюжэтны паварот у апавесці стаў выйгрышным, засведчыўшы, наколькі ўдала Міхась Зарэмба апрабаваў мастацкі прыём, што дазволіў яму паспяхова пашырыць свае творчыя магчымасці. Аднак поспеху ён дасягаў і ідучы традыцыйным шляхам. Як у падборы літаратурных персанажаў, так і сітуацый, у якія яны трапляюць. Ды важна не толькі што сказаць, а як. Каб ужо знаёмае прыўнесла штосьці новае, а герояў твора выпісаць так, каб яны, пры пэўнай знешняй падобнасці на іншых, запаміналіся. Гэта пацвердзіла апавесць «Здань у храме святой наіўнасці».

Герой яе — малады журналіст Віктар і студэнтка інстытута замежных моў Святлана. Выпадковая сустрэча на танцах, сумеснае вяртанне з іх. Пасля праводзіны Сяргеем дзяўчыны да інтэрната, дзе яна жыве. Бадай, па яе просьбе. Як быццам нічога новага. Усё адбываецца так, як у дзясятках, а то і сотнях падобных ці блізкіх да гэтага выпадках. Звычайна і тое, што паступова абодвух іх цягне адно да аднаго. Выпадковае знаёмства перарастае ў сяброўства. Як і звыкла тое, што абодва не адразу разбіраюцца ў сваіх пачуццях. Не могуць зразумець, ці гэта праяўленне звычайных сімпатый, ці каханне.

Тым не менш, калі можна так сказаць, прыцёрка Віктара і Святланы адбываецца. І няпроста. Прычына — паводзіны Віктара. Паколькі апавед вядзецца ад першай асобы, добра відаць, як ён сам спрабуе разабрацца ў сабе. Дакладней, адбываецца самакапанне. А ўсё з-за таго, што ў дзяўчатах у многім расчараваўся. Аднак гэта не вынікі ўласнага вопыту. У асноўным начуўшыся (а аднойчы стаў і сведкам) аб амурных прыгодах Роміка, з якім разам здзімае пакой.

Рэўнасць праяўляе нават та, дзе ніякіх падстаў для гэтага няма. Адсюль і яго душэўныя пакуты: «Чысцюля, анёл з храма святой нявіннасці... Вось твая фатальная супярэчнасць. На словах ты такі правільны, праўдалюбвы, чулы, а на самай справе? Ці не звычайны ты сябелюб, эгаіст, які прыкрываецца словамі аб вернасці, чысціні, святасці?» Не разумее, а хутчэй не хоча зразумець, што з-за сваёй падазронасці зайшоў у тупік. Святлана больш адкрытая і катэгарычная: «Ці не здаецца табе, што ты хочаш бачыць уяўнае замест яўнага?» Высвятленне ўзаемаадносін працягваецца. А завяршаецца ўсё тым, да чаго і ішло. Віктар і Святлана жэняцца. Завяршэнне твора магло б падацца сентыментальным, але Міхась Зарэмба так праўдзіва пранік у характары персанажаў, што іншага не магло і быць. Важна і тое, што ён удала расставіў псіхалагічныя моманты. Віктар — хоць

і апавядальнік, але на фоне яго паводзін, разваг Святлана не губляецца. Яна не збоку, а таксама ў цэнтры аўтарскіх разваг, бо, як бы там ні было, Віктар ужо не можа жыць без яе.

Ад першай асобы вядзецца апавед і ў творы «...І мы засмяяліся, або Восем урокаў з жыцця шасцікласніка Андрэя Кухты». Галоўны герой — шасцікласнік. Ён расказвае пра тое, што адбылося з ім пасля таго, як яго нечакана выбралі старшынёй атрада імя Віці Сітніцы, юнага героя-разведчыка ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Кандыдатура Андрэя вартая таго. Як выдатніка, яго заўсёды ставілі ў прыклад. Калі што ў аднакласнікаў і выклікала здзіўленне, дык тое, што ён нічым, апроч вучобы, не цікавіўся. Затое іншых мог пакрытыкаваць за бяздзейнасць, ледзь ні ўказаваў, што і як трэба рабіць. Але з гэтым звыкліся. Правільней, ставіліся да Кухты па прынцыпе: што з яго возьмеш. І раптам не вытрымалі. Калі іншым умееш даказваць, то і ўласным прыкладам падмацуй, чаго варты. Андрэю Кухту нічога не заставалася, як брацца за справу. Пасля гэтага яго стала не пазнаць. Апавесць чытаецца з інтарэсам. З розным даводзіцца сутыкацца героя-апавядальніку, але ён з гонарам выходзіць з самых розных сітуацый — дзе кур'ёзных, а дзе сур'ёзных, смешных і не вельмі. Аднак усё пададзена вельмі праўдзіва.

Плённа працаваў Міхась Зарэмба і ў «малым жанры», у чым пераконваюць апавяданні, змешчаныя ў кнізе «Дзень магнітнай буры». У трох з чатырох таксама асэнсоўваюцца пэўныя моманты з жыцця школьнікаў. Аднак не толькі іх вучоба.

Элементы фантастыкі, удала выкарыстаныя пісьменнікам, не проста напаўняюць апавед інтрыгай, а надаюць дзеянню займальнасць. Ёсць магчымасць задумацца, наколькі ў Сусвеце (менавіта ў Сусвеце, а не толькі ў свеце) усё павязана. І як шмат ёсць таго, пра існаванне чаго мы не здагадаемся. Падобны падыход Міхасю Зарэмбу спатрэбіўся для таго, каб галоўная гераіня твора, а разам з ёю і чытачы ўсвядомілі: як у нашым існаванні ўсё складана, так адначасова і... проста.

«Пралескі» — светлы лірычны апавед пра першае каханне. Шмат пра гэта напісана, а чытаеш твор — і ўсё ўспрымаш па-новаму. Не сумняваюся, што многія і з дарослых прыгадаюць штосьці падобнае са свайго жыцця. Што ў такім разе казаць пра саміх дзяцей! Колькі хлапчукоў у дзень нараджэння аднакласніцы, якая падабаецца яму, думаюць, як яе лепш павіншаваць! Рома, паколькі Люся нарадзілася вясной, нарываў ёй кветак. Не паспеў уручыць, як пад вечкам сваёй парты знайшоў запіску: «Р + Л = К». Яму, сціпламу і сарамліваму, пасля гэтага стала зусім не па сабе. Ды Люся аказалася смялейшай. Прызналася, што і ёй такую запіску падсунулі. Пасля гэтага асмелелы Рома пры ўсіх падарыў ёй пралескі.

Верыцца, што, прачытаўшы гэтае апавяданне, абавязкова знойдзецца юны Рамэа, які таксама не пабаіцца павіншаваць сваю Джульету. А можа, і сама яна, як Люся, надасць яму смеласці. Апавяданне ж «На святанні» выкліча іншыя

думкі. Шмат для каго стане ўрокам таго, як паводзіць сябе ў сітуацыях, калі не чага просіць, а табе гэтым не хочацца дзяліцца.

Сітуацыя з тых часоў, калі вучняў у школу яшчэ не падвозілі, і з невялікіх вёсак яны хадзілі за некалькі кіламетраў. Пазней пры некаторых школах з'явіліся пакоі, што выкарыстоўваліся як інтэрнат. Зімой у іх згаджаліся жыць не ўсе. Звычайна дзяўчынкі. Хлопцы ж і тады, «калі ночы сталі такімі цёмнымі і доўгімі і што ні дзень завіруха», пастаянна пераадольвалі няблізкі шлях у два канцы. Так вырашылі і сям'я з гэтага апавядання: «...дамовіліся хадзіць у школу ўсю зіму. Яны — не дзяўчынкі, ім няма чаго баяцца злосных сцюжаў і завейных дарог». У гэтым гурце быў і Яшка, якому бацька нядаўна падарыў ліхтарык. З-за яго хлопчыкі і пасварыліся, бо Яшка, баючыся, што сапсуюць яго, не даваў ім карыстацца. Лямпачка сапраўды сапсавалася, калі ў полі застаўся адзін, а пакрыўджаныя хлопцы з факелам пакрочылі далей. Калі ж ён заблудзіўся, вярнуліся...

Сцэнка са школьнага жыцця і ў цэнтры апавядання «Хто лепшы рыцар». А вось яшчэ ў адным — «Пастка» — сітуацыя іншага кшталту магла скончыцца трагічна. Каб запалохаць дзяцей, якія лазілі ў сад, адзін дачнік падвёў да агароджы электрычны ток. На шчасце, усё скончылася добра, але гэты выпадак прымусіў Алёшку, які адпачываў у гэтага свайго родзіча, па-іншаму зірнуць на роднага дзядзьку: «Як вы маглі! [...] Вы — нядробны чалавек, вы — скапаны — кулак! Я не навіджу вас...» І як прысуд прагучала: «Вы — злачынец!»

Параўнанне роднага дзядзькі з кулаком — гэта адгалосак таго выхавання, што назіралася ў гады, калі пісалі творы Міхася Зарэмбы. Ды не толькі апавяданні, але і апавесці — нібы люстэрка гадоў, што ўжо сталі гісторыяй. Хай сабе і нядаўняй. У іх знойдзецца няма таго, што цяперашнім юным чытачам не заўсёды проста ўспрымаць. Здзівіць, прынамсі, іх і пціц-бальная ацэнка ведаў. Ды і шмат якія школьныя мерапрыемствы.

Сапраўды, многае змянілася. Аднак не толькі ў лепшы бок. Я пра тое, што і сярод многіх вучняў праяўляецца меркантильнасць. Цвярозы разлік замяняе тое добрае, што, выклікаючы прэзмерна цвярозае стаўленне да жыцця, часам прыводзіць да бездухоўнасці, амаральнасці. Гаворка, зразумела, не пра вяртанне добрых старых часоў. А пра тое, што хацелася б, каб як мага больш школьнікаў пазнаёміліся з гэтай кнігай Міхася Зарэмбы. У гэтым ім могуць дапамагчы настаўнікі. Найперш прапапоўваючы літаратуру для пазакласнага чытання. Параўноўваючы сябе сённяшніх са сваімі аднагодкамі, а тады гэта былі цяперашнія ўжо нават не бацькі іх, а дзядулі і бабулі, яны засвоіць для сябе няма ла дабра, што заслугоўвае пераймання.

Тыя ж чытачы, хто не ведаў, што ёсць пісьменнік Міхась Зарэмба, адкрываюць яго для сябе. І ўспомняць добрым словам. Міхасю Мікалаевічу, як і кожнаму, хацелася гэтага. Што відаць і са згадак Ганада Чарказяна, на жаль, ужо таксама нябожчыка: «На пахаванні Міхася Зарэмбы згадаў яго апошнія словы, сказаныя ў бальніцы, калі мы разам з Камароўскім, Хвалеам і Мазго наведлі яго: «Калі што — не памінайце ліхам». Ён добра ведаў, што жыць застаецца нядоўга. І мы таксама ведалі. На жаль...»

Зміцер ФІСЮК

«...Вышэй за маланкі жыццё»

Няяўнае — нябачныя токі жыцця, абуджэння, стваральныя сілы — з надыходам вясны спрабуе выявіцца праз пачуцці і словы. Грукаецца вобразамі праз датклівыя душы, ловіцца звышадчувальнымі антэнамі творчых пошукаў. Да ўвагі чытачоў — падборка да пачатку вясны і жаночага свята.

Анатоль ЗЭКАЎ

Мой тост

На тое сёння ёсць прычына,
што першы, а не трэці тост
прамоўлю я за вас, жанчыны,
устаўшы сам на поўны рост.

Я тост свой узніму за вочы,
што — як пралескі па вясне.
Я тост свой узніму за ночы —
хай грэюць вас, як і раней.

Я тост свой узніму за вусны
(іх прыцягненне — як магніт),
за шэпт таемны ваш,
што з хрустам
разбурыць нават і граніт.

Я тост свой узніму за рукі,
што колісь вынянчылі нас,
а сёння пестуюць унукаў,
хоць адпачыць бы самы раз.

Я тост свой узніму за тое,
каб вы не зведалі вайны
і каб каханне маладое
век саладзіла вашы сны.

Тост узніму за вашу долю —
няхай паішле вам ічасце Бог...

Я б мог сказаць яшчэ і болей,
каб толькі выпіць болей мог.

Ганна ГАЙДУКЕВІЧ

Сіні-сіні

Пакуль лісток шуміць асенні,
А холад злы не астудзіў,
Хаджу ад лёну ў захапленні,
Што водар дзіўны падарыў...

...Блакiту розліў на палетку.
Яго, бы мора, дол гайдае...
Люляюць лён жанкі, падлеткі,
І песня — працы гімн — лунае...

А мы, малеча, — каля мам.
Замінка ім, ды не бяды...
Здаецца, полецца лён сам,
Па ім пывуць людзей рады...

І я свайму удзячна лёсу —
З маленства імат чаму вучыў:
Садзіць, палोць,
зграбаць пракосы,
І — сіні лён мне ічасцем быў...

Зінаіда ДУДЗЮК

* * *

Сад вось-вось зацвіце,
Растуляе пялёсткі як вусны...
І аблокам ляцець
Над яго маладосцю спакуснай.
Нават вецер аціх,
Хараством счараваны.
Так усё замаўкае
Перад вечнаю тайнай
Спасціжэння жыцця —
Гэта й мудрым няпроста.

Сад вось-вось зацвіце,
Растуляе, як вусны, пялёсткі...

Кацярына ШЧЭРБАЧ

* * *

Руйнавацца і паўставаць
З попелу крылатым Феніksam!
Мне дазволена паміраць
З умовай зноў склеіцца.

Рэзаць сэрца на часткі,
Раздаваць іх сябрам.

Запазычваць запчасткі
І вяртаць, дзе ўзяла.

Стаць сярод гліны золатам,
Ззяць самым яркім агнём!
У руцэ моцнай — молатам,
А ў іншай — праўды пяром.

Адраджацца! Уваскрасаць!
Расцвітаць фіялетавым верасам!
Мне дазволена паміраць
З умовай зноў склеіцца.

Людміла САДОЎСКАЯ

Я — беларуска

У шчырай любові я прызнаюся
Радзімай старонцы, што крылы дала.
З крыніцы жывой натхнення нап’юся,
Каб усю прыгажосць перадаць я змагла.

І расказаць вам пра пушчы, дубровы,
Пра кветкавы водар палёў і лугоў,
Пра рэкі, азёры, пра багасловаў,
Пра васількі ў моры жыта, буслоў.

І пра культуру: фальклор і наш побыт,
Пра мову, што песняю з вуснаў гучыць,
І пра людзей — кожны тут мае вопыт:
Як гося сустрэць і як ім даражыць.

У шчырай любові я прызнаюся,
Табе, мой радзімы, мой слаўны куток,
Я беларуска і тым ганаруся,
Бо Беларусь — гэта скарбаў вянок!

Фота Кастуся Дробава.

Надзея ПАРЧУК

Дар нябёсаў

З першым промнем у акне,
З першым пробліскам вясновым
Сонца зойдзе да мяне,
На абрус прысядзе новы.

Цвёрда ведае яно:
На сталае — святое месца,
Дзе чакае ўжо даўно
Бохан з водарнага цеста.

Водар неба, водар зор
Цесна ў бохане зліліся.
Ганарыцца хлебам стол
І ляціць малітва Высям.

Эльвіра ЯРЧАК

Лёс паэта

Вось ужо і сярэдзіна лета.
Ліпень. Сонная цішыня.
Толькі песні пайшоўшых паэтаў
У халодным эфіры звяняць.
Лёс паэта ва ўсе эпохі —
Лёс Радзімы, нялёгка лёс!

Праца творчая да знямогі
І жыццёвых турботаў воз.
Бо паэт да святла імкнецца,
Хоць пакутуе, а няе,
Ды баліць, не сціхае сэрца
За Радзіму, за лёс яе.
Песні, песні...

Як звон царкоўны,
Як прызыўны і горды набат,
А паэт, што прароку роўны,
Не вяртаецца ўжо назад...
Толькі рэхам душы ягонай
Неўміручыя песні гучаць.
Падуладных Божым законам,
Іх ніхто не прымусіць маўчаць.

Ларыса ВЫРКО

Санет

Даўно лісты дуброва абтрусіла
Паўсюль: на дахах, дрэвах, травах снег.
Там рэчка сцішыла свой бег,
І чысціня ўвесь свет запаланіла.

Куды ні глянь — блакітныя снягі.
Здаецца, і жыццё на час застыла.
Ды шкло ільду раку не супыніла,
Марозам лютым скуты берагі.

Да роднае ракі далёка плыць,
Але і праз гады мне не забыць:
Купальскія вянкi рака сплаўляла.

Імчыцца час — яго няспынна плынь,
Душой і сэрцам толькі не астынь
Да той зямлі, цябе што ўзгадавала!

Таццяна ЛАЗАРЧЫК

* * *

Узнялася вясёлка
У веліч далекіх нябёс,
Назірае з усмешкай
За чыстым блакітам азёр.

А наўкол увесь свет
Ад дажджу мокры нібы ад слёз,
Зіхаціць,
быццам неба
Уначы дзіўнай безліччу зор.

Узнялася вясёлка
Над краем радзімай зямлі,
Над бацькоўскаю хатай,
Над стужкамі хуткіх дарог,

І раскінулі рукі
З пяшчотнай любоўю палі,
Захінуўшы зямлю,
быццам маці,
Ад бур і трывог.

І, відаць, нездарма
Голас сэрца гучыць у грудзях,
Выпадковы ўспамін —
Нібы з чыстай крыніцы глыток.

Я не проста ў дзяцінства
Далёкага зноў у гасцях —
Узнялася вясёлка,
Як вечнай любові выток!

Таццяна ПРАТАСЕВІЧ

Не слухай

Не слухай, не слухай, не слухай,
Як грукае сэрца ў грудзях!
Зірні — за акном завіруха
Зімы навявае працяг.

Не слухай майго сэрца-друку,
Крывёй выліваных радкоў...
Жыву не па лёсу, а «року»
Складанага сотню вякоў.

Не слухай, не слухай прарокаў,
Што славы шукаюць за кошт
Чужых невялікіх парокаў.
Сваіх, бы грыбоў, поўны кош.

Не слухай, як грукае сэрца.
Паэта пакутлівы лёс
Ратуе другіх. І ўзаўецца
Народа душа да нябёс!

Таццяна СІВЕЦ

* * *

Усё большае тых,
за каго дапісаць-дажыць...
А слоў — усё менш...
І за вокнамі ўсё дажджы...
Усе вочы хаваюць, маўчаць, і ты, маўляў,
не кажы...
А што тут казаць,
калі дождж навастрыў нажы...

Калі слоў засталася — на дзень,
сама больш на тры...
Ашчаджай, размяркоўвай, думай,
што гаварыць!..
А лепш усміхайся, не можаш —
сыходзь на крык...
Выразаі гэты боль на скурy, як, дзецьмі,
рэзалі на кары

Простыя словы: «кахаю» і «назаўжды»...
Назаўжды цяпер —
гэта толькі апошні ўздых.
Паэзія?.. Талент блытаць свае сляды...
Калі спальваюць кнігі, Бог прачытае дым?..

Калі ты адзін, не істотна,
ці ўведзены каранцін:
Ты ўсё роўна не маеш —
нашто і куды ісці...
Пошук сэнсу закончыцца там,
дзе патрэбна за ўсё плаціць.
У тым ліку за словы... І за маўчанне...
За ўсё ў жыцці.

Таццяна ЛАПЦЁНАК

Дарога ў К.

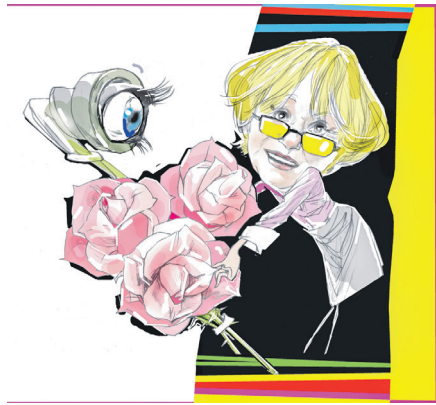
Марыне Рудніцкай
вышэй за дарогу
пыл,
узняты хуткімі крокамі
(іх паклікала далеч)
вышэй за сцены
столь,
якая закрыла неба
(але не для нашых душ)
вышэй за дрэвы
хмары,
якія сябе не пральюць
(пакуль, але потым напэўна)
вышэй за хмары
маланкі,
што могуць абраць любога
(лёс да іх стрэлаў падобны)
вышэй за маланкі жыццё,
якога не ведаем мы
(яно расцярушана ў пыл...)

Анатоль ЗЭКАЎ

Пад наглядом

Турбуешся, што я адна...
Зноў кожны крок мой пад наглядом.

Раіса Баравікова

Жыву я пад пад тваім наглядом
і ў свята кожнае, і ў будні:
ці то праполваю я грады,
ці то ваду нясу са студні.

Нікуды ад цябе не дзецца,
усё цікуеш, наглядаеш,

і ў сне мяне адну, здаецца,
ніколі ты не пакідаеш.

Сябе я адчуваю вязнем,
пра тое сорамна і згадваць,
што нават, як іду я ў лазню,
готовы ты за мной наглядваць.

Канец без пачатку

Я пачынаю свой ліст з канца,
бо не ведаю, дзе пачатак.
Як я? Жывая — не скошаная трава,
Вечарам п'ю гарбату,
на вершы бракуе часу...

Таццяна Сівец

Свой ліст з канца я пачынаю,
пачатак потым дапішу,
бо, як пачаць, пакуль не знаю,
як сена, памяць варушу.

Жывая я, яшчэ жывая
ды і здаровая ўпаўне,
хіба што вершаў не складаю,
на іх аскаміна ў мяне.

Ад вершаў тых ніякай славы
і грошай з гулькін нос, павер.
Раней піла дзень цэлы каву,
адну гарбату п'ю цяпер.

Яшчэ глыток — і дапіваю,
бо хіліць ноч ужо на сон.
Свой ліст на сёння завяршаю.
Даруй, што без пачатку ён.

Нізы і вярхі

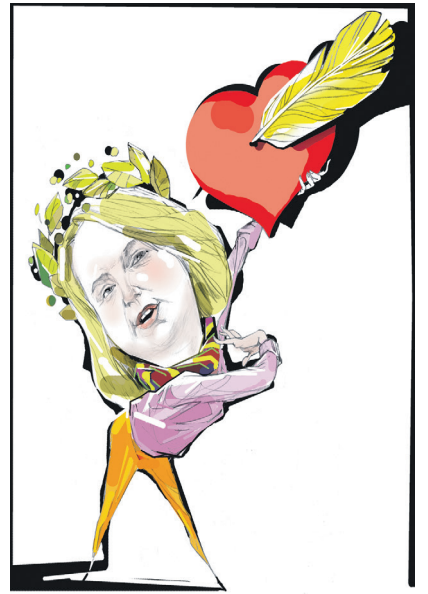
Роўна бахаюць сэрца нізы...

Іна Фралова

Падзелена на часткі сэрца —
І ўжо такі нібы пакрой:

Ягоны ніз бунтоўна б'ецца,
А ўверсе поўны штіль-спакой.

Падчас прачнуся сярод ночы:
Як часткі сэрца спалучыць?
Нізы іначай жыць не хочуць,
Вярхі ж інакш не могуць жыць.

Валянціна БАБКО-АЛЯШКЕВІЧ

Другое жыццё

Святлана спяшалася на аўтобусны прыпынак, калі ўбачыла іх у вітрыне гарадскога магазіна, побач з якім праходзіла. Яна рэзка сунялася і зачаравана стала разглядаць прыгожыя басаножкі. Яны мелі колер спелай вішні, былі лакаваныя і вясёлкай паліскавалі пад промнямі красавіцкага сонейка. Святлана не магла адвесці позірк ад такой прыгажосці. Яна стала перабіраць у памяці колеры свайго адзення, шукаючы пару да гэтых прыгожых басаножак. Забыўшы, што хутка пад'ядзе аўтобус, жанчына стаяла каля шкляной вітрыны і любавалася на абутак, затым, глянуўшы на ручны гадзіннік, стрымгалоў паляцела на прыпынак, да якога ўжо пад'язджаў аўтобус, бо дома чакалі маленькія сыноў з дачушкай.

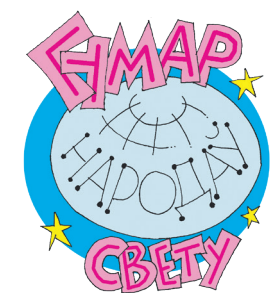
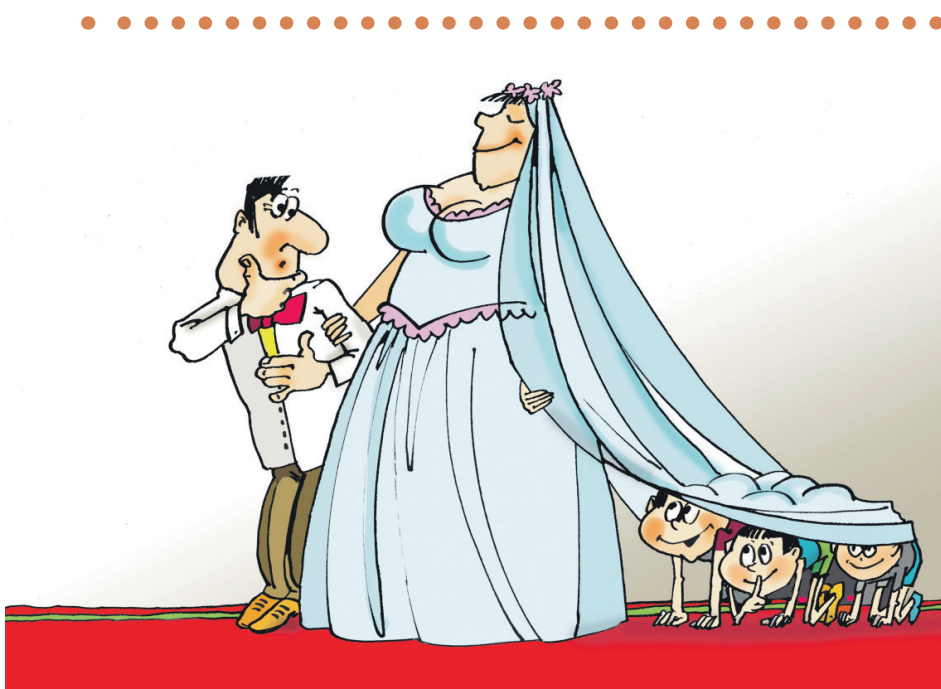
Другая палова дня ў Святланы была размеркавана па хвілінах: накарміць малеч, пакласці іх на дзённы сон, прыгатаваць вячэру для сям'і, накарміць хатнюю гаспадарку, пакуль маці працавала на калгасным палетку, бо жылі ў вёсцы. Але як бы яна ні была занята справамі, тыя прыгожыя вішнёвыя басаножкі не выходзілі з галавы. Яна выкраіла хвілінку і зазірнула ў шафу, а, перабраўшы свае строі, радасна ўсміхнулася: знайшлася такога ж колеру сукенка і прыгожая ружовая блузка. У галаве мільганула думка, што калі яшчэ дадаць да тых басаножак такога ж колеру сумачку, то яна будзе выглядаць прыгожа. Засмучала толькі тое, што басаножкі каштавалі 48 рублёў, а гэта была палова месячнага бюджэту маладой сям'і. Калі прыехаў з працы Максім, Святлана не вытрымала і сказала яму пра сваю мару. Максім усміхнуўся і сказаў: «Ведаеш, мне сёння прэмію выпісалі, пяцьдзясят рублёў, якраз на твае вішнёвыя басаножкі!» Ад радасці Святлана кінулася да яго на шыю і пачала цалаваць, а потым раптам сказала: «А як жа твой касцюм? Мы ж хацелі табе абноўку прыдбаць, каб не сорамна было хадзіць на планёркі!» Муж усміхнуўся і сказаў, што будзе добра працаваць, каб выпісалі новую прэмію.

Назаўтра Святлана ўжо ляцела ў магазін з думкай, каб хаця ніхто не купіў жаданы абутак, пакуль яна будзе ехаць.

Басаножкі стаялі на тым жа месцы. Жанчына ўзяла іх у рукі, пакруціла і так, і гэтак — прыгажосць! І памер аказаўся на яе нагу, 36-ы. Калі яна абула іх і паглядзела на ногі ў напольнае люстэрка, аж захлынулася ад радасці: «Мае!» Праз некаторы час жанчына падабрала да іх і сумачку вішнёвага колеру. Праўда, яна была са штучнага матэрыялу, але лакаваная, таму здзіўна пасавала да басаножак. Святлана заўсёды любіла і ўмела прыгожа апранацца. І вырашала гэта проста: навучылася нядрэнна шыць і вязаць, а моды брала з часопісаў.

Басаножкі аказаліся ўтульнымі, ногі не мучылі, хоць абцасікі былі высокія, і Святлана насіла іх некалькі гадоў з вялікім задавальненнем. Але праз пэўны час яны патрэскаліся, раменьчыкі пацёрліся і аблезлі. Прышла пара развітацца з любімай рэччу. У тыя сямідзясяты гады ў вёсках вываз смецця не ажыццяўлялі, і людзі вывозілі непатрэбны хлам за вёску, дзе быў арганізаваны стыхийны сметнік. Святлана загарнула свае любімыя, але старэнкія басаножкі ў паперу, прыціснула да сэрца і паклала ў мех з іншым смеццем. Тата завёў самаробны трактар, паклаў мех у драбіны і павёз на сметнік.

Праз дзесяць дзён Святлана падыйшла да аўтобуса на прыпынку: трэба было ехаць на рабочую сустрэчу з калегамі. Там ужо стаялі аднавяскоўцы, весела перагаворваючыся, да іх і далучылася маладая жанчына. Хутка да іх гурту накіравалася адна вясковая модніца. Яна мела ўжо амаль восем дзясяткаў гадкоў, але лічыла сябе сапраўднай жанчынай, таму заўсёды хадзіла з прыбранай галавой і ў чыстым адзенні, любіла модныя сумкі і абутак на высокіх абцасах, што аддавалі ёй дачка з унучкай. Дык вось, ідзе да прыпынку Марыя Іванаўна, а на яе нагах... так-так, Святланы басаножкі! Патрэсканыя месцы былі падмаляваныя вішнёвым алоўкам, а парваныя раменьчыкі сцягнутыя вішнёвага колеру ніткамі. І Святлана весела засмяялася: «Ну, трэба ж, другое жыццё!» Ніхто з суразмоўцаў не зразумеў, чаго так весела стала ёй, а хутка каля прыпынку спыніўся аўтобус.

Перш чым спаліць жабіну скуру, падумай: ці патрэбна табе разумная жонка.

Колькі ваўка ні кармі, а Чырвоная Шапачка смачнейшая.

Рафат
ШАКІР-АЛІЕЎ
(Перт, Аўстралія)

Міхаіл ЕЎДАКІМАЎ
(Смаленск, Расія)

Бландзінка — гэта не толькі колер валасоў, але яшчэ і алібі.

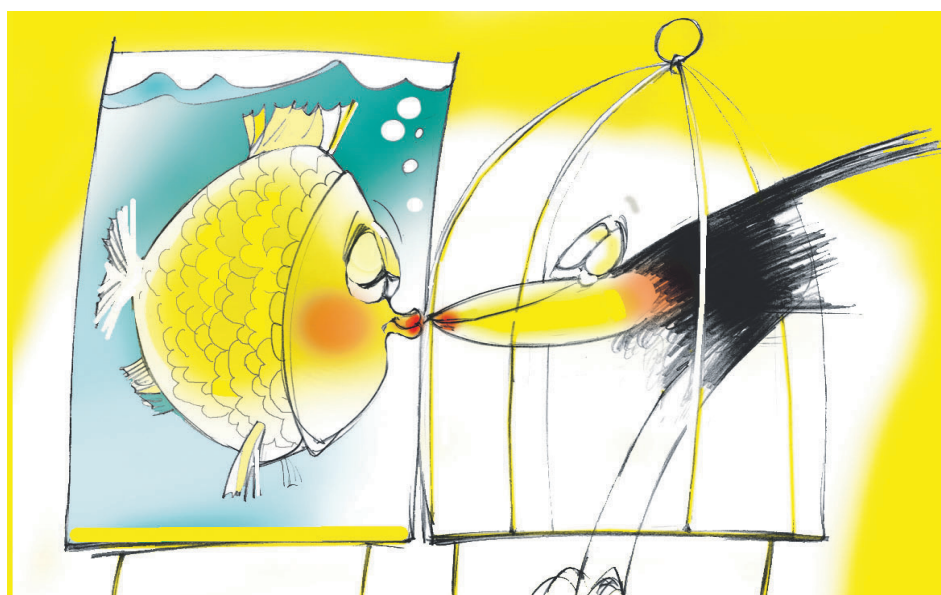
Сказаць жанчыне, што яна не падобная ні на адну жанчыну, —

камплімент; сказаць, што яна не падобная на жанчыну, — абраз.

Робячы камплімент прыгажосці чужой жонкі, глядзіце на яе мужа; робячы камплімент яе розуму, не глядзіце на яго.

Сабраў і пераклаў на беларускую мову Міхась СЛІВА.

Усміхнёмся!

«Маладая»

Сустрэліся дзве старэнкія бабулькі. Адна скардзіцца:
— Нездаровіцца мне. Калі ж у старасці ўсе хваробы чапляюцца...
— І не толькі ў старасці! — перабівае яе другая бабулька. — Цяпер і маладыя слабыя. Я вось таксама захварэла...

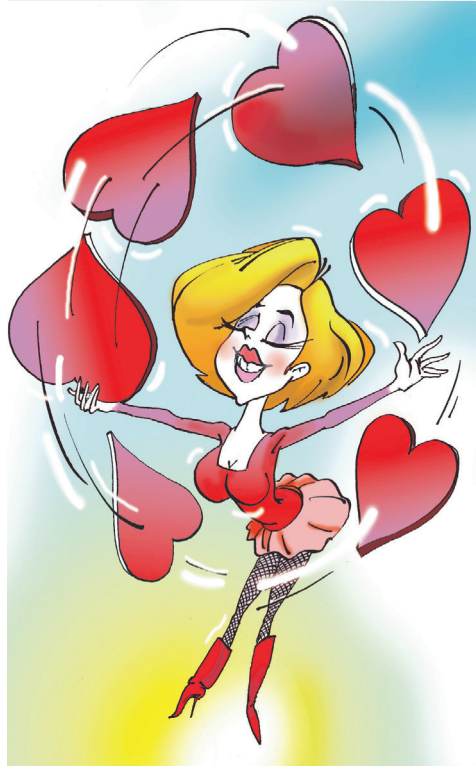
Міхась СЛІВА

Віктар РЭЧЫЦ

Фрол малоціць на палях
Жыта і пшаніцу.
Да мяне забыў ён шлях
Некалі жаніцца.

На балоце журавіны,
На грудку — суніцы.
Часта бачу Валянціна,
А мне Фёдар сніцца.

Падарыў мне Мікалай
Самакат з маторчыкам.
На вясковага казла
Я праз дзень наскочыла.

Вецер вее і сціхае,
А ў кватэры — бура.
Фрол у жонкі высвятляе,
Хто псуе фігуру.

У мяне татуіроўка
Ад патыліцы да пят.
Намякае Траццякоўка:
Я — амаль што экспанат.

Мікалай ЗАЙЦАЎ

Ёсць жанчыны
Небяспечныя, як міны.
З імі трэба асцярожна:
Падарвацца можна.

Іван ЛАПО

У мяне ў пуні З пачутага

Дзядуля на вёсачцы казаў:
— У мяне ў пуні тры асобіны жаночага
роду. Курыца, каза і гусачка. А ў хаце яшчэ
і кошачка. Не густа, праўда, жыўнасці,
але для мяне дастаткова. І так з імі хапае
клопату. Бо і тых паспрабуй яшчэ пракар-
міць. Усе яны дружна жывуць між сабой.
Мужчын жа не хачу трымаць. Певень і той
намагаецца цябе калі-нікалі дзеўбануць,
не кажучы ўжо пра казла бязрогага.
А пасля, падумаўшы, дадае:
— Яшчэ авечачку мне прыдбаць бы...

Андрэй СІДАРЭЙКА

Гісторыя аднаго кахання

Гумарэска

У зале аддзела запісу актаў грама-
дзянскага стану праходзіла ўрачыстая
шлюбная цырымонія. Гэта было юбілей-
нае, тысячнае, вяселле ў горадзе за год.
З гэтай нагоды ў маладых узяў інтэрв'ю
карэспандэнт газеты. Каб наваспечаным
муж і жонка не паўтараліся, ён апытаў
іх паасобку. І вось што пачуў.

Гісторыя нявесты

— Гэта было рамантычнае і арыгі-
нальнае знаёмства. Нават не паверыце
дзе: у грамадскім транспарце! Пачынаў-
ся новы дзень. Я дабіралася на працу
ў перапоўненым аўтобусе. І, мабыць,
менавіта ў гэты дзень нябёсы выра-
шылі паслаць мне нарочонага. Праўда,
спачатку я не зусім зразумела знак
з нябёс. Проста адчула, што хтосьці
наступіў мне на нагу. Павярнулася і па-
звычцы хацела нахаміць, але... убачыла
прыгожы твар, які можа быць толькі
ў Апалона. У разгубленасці не заўважы-
ла, як выставіла другі туфель наперад,
па якім будучы муж прайшоўся на чар-
говым павароце аўтобуса. Ды так, што
зламаўся абцас. Не вытрымала і дала
яму аплявуху. Звычайна пасля гэтага
ўсе мужчыны называюць мяне хамкай.

А ён прапанаваў вечарам схадзіць у ка-
вярню. Які рыцар!

Пасля праводзіў дадому. У той час, калі
я хацела шмыгнуць у пад'езд, каханы па-
жадаў мяне пацалаваць. Але было ўжо
позна: не наўмысна дзвярыма прышча-
міла яму пальцы. Давялося запрасіць да
сябе. Пасля першай медыцынскай дапа-
могі мы прасядзелі за кубачкам гарбаты
да поўначы. Сыходзячы, рыцар сказаў,
што хоча зноў сустрэцца. Яго заляцанні
доўжыліся тры месяцы. А пасля ён пра-
панаваў... схадзіць у абутковы магазін.
Надзвычай арыгінальнае месца для
прызнання ў каханні!

У краме мы доўга выбіралі мне чаравіч-
кі. Я была сапраўднай прынцэсай. А калі
туфлік нарэшце добра «сеў» на маю нагу
45-га памеру, адчула сябе Папялушкай
з казкі. Ад шчасця прынец быў на сёмым
небе. Расплаціўшыся, ён кінуўся да выха-
ду. Зразумеўшы, што губляю сваё шчасце,
пакінула туфлікі на прылаўку і пабегла
басанож за ім, крычучы, што згодна стаць
яго жонкай. Персанал, пакупнікі кінулі-
ся віншаваць нас. Усе былі расчуленыя.
Такой рамантычнай прапановы яны ні-
колі не бачылі. Толькі чамусьці тады
абраннік быў чарнейшы за хмару. Але
ў выніку сказаў, што ўсё жыццё марыў
аб такой жонцы. А туфлікі Папялушкі
я надзела сёння. Вось яны.

Гісторыя жаніха

— У той пракляты Богам дзень я сеў
у перапоўнены аўтобус. У нейкі момант
пахіснуўся і наступіў на нагу адной
бурклівай даме. Яна хацела нешта ска-
заць, але не паспела, бо ў гэты самы час
аўтобус занесла на павароце і я наступіў
на яе другую нагу, пры гэтым зламаў аб-
цас туфліка. Тут дзяўчына заляпіла мне
аплявуху. Каб вырашыць недарэчнасць
мірам, прапанаваў схадзіць у кавярню.

дзіця нарадзілася да за-
мужжа.
— Дык што тут такога?
Адкуль дзіця магло ве-
даць, калі вяселле?

Муж:
— Сёння вечарам я вяр-
нуся позна.
Жонка:
— Я магу цвёрда на гэта
разлічваць?

Даслаў Лявон ЦЕЛЕШ

Праблемы жанчын —
мужчыны.
Мужчын нараджаюць
жанчыны.

Выснова: жанчыны самі
сабе ствараюць праблемы.

Адна жанчына шчыра
прызнаецца іншай:
— Раней я не ўмела ся-
даць на шпагат. Пакуль
не зварыла дзіцяці кісель...

— Ты мяне кахаеш?
— Так. А ты?
— І я сябе таксама.

Муж заўважае жонцы:
— А вось што ты зро-
біш, калі ўбачыш, як я ца-
лююся з іншай жанчынай?
— Як верная жонка буду
наведваць цябе ў траўма-
талогіі.

Даслала
Вольга ЛАБАЖЭВІЧ

Малюнкі Алега КАРПОВІЧА

Паэзія армейскіх будняў

Літаратурнае жыццё ў БССР пачатку 1930-х, нават пасля Пастановы ЦК ВКП(б) ад 23 красавіка 1932 года «Аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый», паводле якой усе пісьменнікі, «што падтрымліваюць платформу савецкай улады і імкнуцца ўдзельнічаць у сацыялістычным будаўніцтве» былі аб'яднаны ў адзіны саюз, пасля ўважлівага рэтраспектыўнага аналізу аказваецца куды больш размаітым, чым прынята лічыць.

Забытая абрэвіатура — БелЛАЧАФ

Газета «Звязда» 6 кастрычніка 1930 года апублікавала «Дэкларацыю аргбюро Беларускага літаратурнага аб'яднання Чырвонай арміі і Флоту», падпісаную А. Александровічам, Л. Бэндэ, Х. Дунцом, Я. Ліманаўскім, М. Лыньковым, М. Чаротам і інш.

Сярод задач новага творчага згуртавання, якое займала абрэвіатуру БелЛАЧАФ (або Беллачаф), было выяўленне і выхаванне новых чырвонаармейскіх пісьменнікаў, стварэнне літаратурных гурткоў, арганізацыя трывалай сувязі цывільных аўтараў з арміяй і флотам; «Беллачаф будзе забяспечваць сваёй мастацкай прадукцыяй літаратурную старонку “Чырвонаармейскай праўды” і “На варце”, вайсковыя аддзелы мясцовых газет, а таксама клапаціцца аб выданні зборнікаў-альманахаў, прысвечаных умацаванню абароназдольнасці краіны».

Паказчыкамі існавання любога творчага аб'яднання з'яўляюцца шэраг фактараў: наяўнасць творчай праграмы, кола аднадумцаў, выдавецкай пляцоўкі і інш. У выпадку з БелЛАЧАФ, у дадатак да пералічанага, мы маем справу з беспрэцэдэнтнай арганізацыйнай увагай, узмоцненай выканальніцкай вайскавай дысцыплінай.

Зборнік «Чырвонаармейская чытанка». Мінск, 1928 г.

У БССР перыяду 1920—1930-х гадоў выходзіла і распаўсюджвалася шмат літаратуры на беларускай мове, звязанай з баявой і палітычнай падрыхтоўкай у Рабоча-сялянскай Чырвонай арміі (РСЧА; рус. РККА), дакладней — у Беларускай вайскавай акрузе. У шэраг кніжных выданняў уваходзілі творы мастацкай літаратуры: «Праўда чырвонаармейская». Апавяданні выбраны і зрэдагаваны палітычным аддзелам 2-й Беларускай стралковай

дывізіі» (Масква, 1926), «Чырвонаармейская чытанка» (Мінск, 1928) і інш.

На жаль, узнаўленню ўсёй карціны перашкаджаюць існуючыя фактаграфічныя лакуны — адсутнасць у беларускіх кніжніцах усіх армейскіх выданняў азначанага перыяду, у тым ліку і поўных камплектаў перыядычнага друку.

У стыхii ваенкараў

Аўтарам гэтых радкоў была ўважліва прагледжана падшыўка штодзённай газеты «Чырвонаармейская праўда» (Смаленск) за першую палову 1931 года, якая захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі і наглядна пацвярджае ажыццёленасць асноўных палажэнняў агучнай «Дэкларацыі...»

Пачэснымі гасцямі перыядычнага выдання былі Я. Колас, Я. Купала, М. Чарот і інш. З паэзіяй і прозай выступалі творцы, каля прозвішчаў якіх стаялі нумары вайсковых падраздзяленняў, а таксама абрэвіатуры БелЛАЧАФ і АБВШ — Аб'яднаная беларуская ваенная школа: М. Макаеў, Васіль Туманаў, С. Шылай, С. Богуш, Н. Курышкін, Пятро Мінін і інш.

Асноўнымі тэмамі пісьменнікаў-пачаткоўцаў былі ідэалагічная пільнасць, розныя аспекты армейскай службы і планы на будучае цывільнае жыццё, дзе можна будзе прымяніць атрыманыя ў войску навыкі, тэхнічныя веды. Творы змяшчаліся пасобку і ў спецыяльных падборках — «На літаратурных гонях», «Літаратурная старонка».

У якасці прыкладу найбольш удалых опусаў варта прывесці строфы з верша Міхася Дукраўца (190 полк) — «Усходняй і Заходняй», апублікаванага 17 чэрвеня 1931 года. Відавочна, што аўтар у значнай ступені наслідуе архітэктоніку і вобразна-выяўленчы лад паэмы Паўлюка Труса «Дзясяты падмурак» («Падаюць сняжынкi — // дыяменты-росы, // Падаюць бялюткі // за маім акном...»). Асноўныя акцэнтывабудаваны на кантрасце цяперашняга і мінулага, рознага ладу жыцця на беларускіх землях па розныя бакі дзяржаўнай граніцы, а таксама маштабным будаўніцтве, тэхнічным прагрэсе ў БССР:

Што было ўчора,
Не вярнуць ніколі.
Новую гамонку
Шэпча сёння лес.
Залатых калоссяў
Перазвон у полі.
Як гармонік грае
Сёння МТС.

Лес, пясок, балота —
Як акінуць вокам.
Панавалі ў краі
Цемра, здэка ды бруд.
Зараз край маячыць
Пераможным крокам,
Кілаваты гоніць
Волат «Асінбуд».

Ад 17 лютага на старонках перыядычнага выдання публікуюцца «Гутаркі з пачынаючымі пісьменнікамі на літаратурныя тэмы». В. Ажгірэя (АБВШ). Вылучаюцца наступныя тэматычныя блокі: «Розніца паміж мовай паэтычнай і пражытнай», «Чым жа дасягаецца маляўнічасць мовы?», «Параўнанні, эпітэты, метафары», «За ўдарныя тэмпы», «Некалькі слоў аб лірыцы» і інш.

Акрамя цыкла артыкулаў-гутарак, В. Ажгірэя аператыўна размяшчаў на старонках выдання шэраг рэцэнзій на нядаўнія творы чырвонаармейцаў. Так, апавяданне С. Богуша «Трактарысты»

апублікавана 9 лютага, а водгук на яго — 8 красавіка. Урывак з паэмы М. Макаева «Ганс» і верш Васіля Туманава «Адпуснік» пабачылі свет і былі дэталёва разгледжаны, адпаведна — 8 красавіка і 1 мая 1931 года.

Фрагмент перадавіцы газеты «Чырвонаармейская праўда» (Смаленск). 7 студзеня 1931 г.

Газета інфармавала аб росце шэрагаў новага творчага згуртавання:

«Пры Менскім доме Чырвонай арміі створана гарнізоннае чырвонаармейскае літаратурнае аб'яднанне ЛАЧАФ.

Аб'яднанне наладзіла сувязь з БелЛАЧАФам. У склад яго ўвайшло каля 25 асоб начальніцкага складу і чырвонаармейцаў.

БелЛАЧАФ для работы сярод чырвонаармейскага гуртка выдзеліў кансультацыйную групу, у якую ўвайшлі т.т. Міхась Чарот, Андрэй Александровіч, П. Галавач і некаторыя другія. Гэта група будзе даваць рэгулярную кансультацыю пачынаючым пісцям вайскоўцам.

Дом Чырвонай арміі выдзеліў спецыяльны пакой для работы гуртка і падбірае належную літаратуру...» (Вількобрыскі «Растучы шэрагі ЛАЧАФ»; «ЧП», 2 лютага 1931 г.)

У артыкуле «Даць новае папаўненне Беллачафу» («ЧП»; 2 сакавіка 1931 г.) пададзена інфармацыя аб правядзенні ў Беларускай вайскавай акрузе агляду мастацкай работы: «Літаратурныя гурткі ў ім павінны прыняць самы шчыры ўдзел. <...> Сярод беларускіх часцей мы маем пакуль што некалькі гурткоў (АБВШ, Менскі Дом Чырвонай арміі, 16 сапёрны батальён). Вось гэтыя гурткі павінны ў часе агляду перш за ўсё паказаць сваю работу, абмяняцца вопытам сваёй працы».

«Чырвонаармейская праўда» ў выпуску ад 3 красавіка паведамляла аб пачатку працы ў Доме Чырвонай арміі (Смаленск) першай канферэнцыі ЛАЧАФ Заходняй вобласці, на якой «прысутнічаюць байцы і камандзіры — члены літаратурных гурткоў часцей Заходняй вобласці, прадстаўнікі Беллачафу і пралетарскія пісьменнікі Заходняй вобласці і Беларусі».

У 1931 годзе армейскае літаратурнае аб'яднанне займала сваё рэпрэзентатыўнае выданне (пакуль што адзінае з намі выяўленых) — «БелЛАЧАФ» (Мінск: Беларускае дзяржаўнае выдавецтва). Як сказана ў сціслай анатацыі: «Большасць твораў, якія ўвайшлі ў гэты зборнік, з'яўляюцца першымі работамі маладых пісьменнікаў». Знаёмства са зместам кнігі пераконвае, што рэй тут вялі ўжо вядомыя аўтары (кожны з адным творам): М. Чарот, Пятрусь Броўка, Іл. Барашка, С. Шушкевіч, Анатоль Вольны,

С. Ліхадзіеўскі, Платон Галавач, Янка Бобрык, В. Сташэўскі.

А вось рэшту склалі беллачафўскія гадаванцы: П. Буйвалінскі з апавяданнем «Дэлегат»; А. Шчарбакоў адразу з трыма творамі — вершам «Пра шаблю», апавяданнем «Пляма» і эскізам «Сёння»; С. Богуш з апавяданнем «Наказ выканаў!» Адзін аўтар прадставіў свае пражытныя і паэтычныя іпастасі пад рознымі варыянтамі імені: Іван Гуцаў (апавяданне «Навакол штандараў») і Янка Гуцаў (верш «Шынель»).

Падхопленая эстафета

Штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» 21 красавіка 1932 года засведчыў нараджэнне яшчэ адной ініцыятывы — «Першай літаратурнай канферэнцыі пагранахраны і войск АДПУ БССР». У мерапрыемстве, якое прайшло 15—17 красавіка, бралі ўдзел 54 дэлегаты — прадстаўнікі літаратурных гурткоў пажылых аховы і войск АДПУ, пісьменнікі. У склад прэзідыума, сярод іншых, абраны Александровіч, Галавач, Броўка, а таксама народныя паэты рэспублікі Янка Купала і Якуб Колас. Ад імя БелАПП канферэнцыя вітаў Міхась Лынькоў. Паводле вынікаў пасяджэнняў, аформлена пагранічная секцыя БелЛАЧАФ, на ўсебеларускую канферэнцыю ЛАЧАФ вылучана 17 дэлегатаў. Удзельнікі форуму выказаліся за выданне літаратурна-мастацкага пагранічнага часопіса.

«ЛіМ» ад 15 і 25 мая 1932 года апублікаваў некаторыя з дакладаў, прадстаўленых на першай літаратурнай канферэнцыі пагранаховы і войск АДПУ БССР, — «Заходнееўрапейская літаратура рыхтуецца да вайны» (Е. Гальперына), а таксама тэксты Л. Бэндэ, І. Шапавалава...

Паэтычным словам — на падахопач. Фрагмент газеты «Чырвонаармейская праўда». 3 сакавіка 1931 г.

Выяўленая фактаграфія літаратурнага жыцця ў РСЧА пачатку 1930-х гадоў дазваляе весці гутарку пра адметную і неадследаваную з'яву ў гісторыі культуры Беларусі. Кантэкстуальныя падыходы прадугледжваюць параўнальны разгляд БелЛАЧАФа з арганізацыйна-выдавецкім, творчым вопытам іншых аб'яднанняў, найперш «Маладняком» і БелАППам. Вынікі павінны даць цікавыя плён.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук.
Ілюстрацыі з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

Стаў песняю Дзвіны

У 1950—1970-я гады Тараса Хадкевіча называлі «гонарам беларускай культуры», «арыгінальным празаікам, паэтам, публіцыстам, перакладчыкам і журналістам», а многія чытачы называлі яго сваім любімым пісьменнікам. Літаратуразнаўцы і крытыкі высока ацэньвалі вершы, апавяданні, нарысы, аповесці і раманы, кніжкі для дзяцей, напісаныя Тарасам Канстанцінавічам.

Сцяпан Кухараў адзначаў, што ён, «ураджэнец лясных і азёрных мясцін Наддзвіння, любіў і тонка адчуваў прыроду, быў зачараваны някідкай, але дарагой і мілай сэрцу беларуса прыгажосцю паўночных краявідаў». Сцвярджаў, «што адлюстраванне адзінства прыроды і чалавека важна для псіхалогіі творчасці».

На адной са сваіх сустрэч з нарысістамі, калі Тарас Хадкевіч працаваў у Саюзе пісьменнікаў БССР кансультантам, ён казаў пра стаўленне творцы да сваёй працы: «Наша задача, задача публіцыстаў, — пазбегнуць звычайнай, сумнай біяграфічнасці: мастак павінен па-мастацку, вобразна бачыць; па-свойму ўсё бачанае асэнсоўваць, падвергнуць так званай разумнасці. Чытач павінен убачыць вобраз таго чалавека, пра якога ты пішаш...»

Малая радзіма пісьменніка — вёска Шайтарава колішняга Дрысенскага павета Віцебскай губерні, сённяшняга Верхнядзвінскага раёна. Нарadzіўся 7 сакавіка 1912 года.

З маленства дапамагаў па гаспадарцы — араў поле (яго бацька атрымаў ад дзеда Тараса трэць валокі зямлі, «шэсць з лішнім дзесяцін суглінку»), касіў, збіраў збожжа, даглядаў жывёлу. На ўсё жыццё застаўся ў яго памяці 1919 год — голад, тыф, разруха, пра што сведчыў у аўтабіяграфіі «Ад палёў надзвінскіх...»: «Добра запомніўся мне і адзін галодны год. Яшчэ зімой у нас — ды і ў большасці сем'яў вёскі — не стала ні хлеба, ні бульбы. Бацька на цэлыя тыдні выязджаў некуды далёка за Дзвіну, каб здабыць хоць які-небудзь харч.

Сёння асабліваю актуальнасць набываюць такія творы Тараса Хадкевіча, як аповесць «Братэрства», кнігі «Беларуская ССР», альбом «Савецкая Беларусь у фотаілюстрацыях», «Мы раскажам пра Мінск», напісаныя ў суаўтарстве; нарысы «Мая Беларусь», (1961), даведнік «Мінск», нарысы «Асвейскія запісы» («Полымя», 1956, № 2), «Красуй, Беларусь» («Маладосць», 1958, № 12), «Неўміручыя сляды подзвігу», апавяданне «Роздум ля Кургана славы», фотаальбом «Мінск».

Тарас Хадкевіч.

Пяклі «мякіннікі», а з вясны — «шчавельнікі» з сасновай карой, варылі крапіву; улетку на жытнёвых палетках былі скрозь з нашай мясцовасці зрэзаны недаспелыя каласы. У вёску ўваліўся тыфус, перахварэлі ім усе і ў нашай сям'і...

Які гэта быў год, я даведаўся наступным чынам: пасвіў статок у лесе; да свежага штабеля бярвенняў пад'ехаў аб'ездчык і пачаў адбіваць іх абушком тапара, і на кожным камлі з'явілася кляймо «1919».

Вучыцца пачаў з шасці гадоў. Пад уплывам сястры-настаўніцы Валянціны ў яго рана праявілася цікавасць да мастацкага слова — творчасці Аляксандра Пушкіна, Міхаіла Лермантава. Пяцікласнікам у сямігодцы ў мястэчку Валянцы ў школьнай насценгазеце ў 1925 годзе выступіў з першым сваім вершам «Да новага жыцця». Праз год уступіў у камсамольскую ячэйку і літаб'яднанне «Маладняк».

Пасля сямігодкі вучыўся ў Полацкім педагагічным тэхнікуме. Працаваў у газеце «Чырвоная Полаччына», спачатку літработнікам, а потым — адказным сакратаром. Пісаў ужо не толькі вершы, але і артыкулы, нарысы, фельетоны. Пераехаўшы восенню 1931 года ў Мінск, два гады вучыўся ў Беларускай вышэйшым педагагічным інстытуце, сумяшчаючы вучобу з работай у Беларускай тэлеграфным агенстве і ў рэдакцыі газеты «Рабселькор». А ў 1933—1934 гадах працаваў ў газеце «Чырвоная змяна». Два гады служыў у Чырвонай арміі. Пасля звальнення ў запас быў раз'язным карэспандэнтам «Звязды». Прыняў удзел у вызваленчым паходзе ў Заходнюю Беларусь.

Раніцай 22 чэрвеня 1941 года яго накіравалі на ваенныя зборы. У самым пачатку Вялікай Айчыннай вайны прайшоў каля Мажайска трохдзённых курсы перападрыхтоўкі і разам з групай курсантаў быў накіраваны на Паўночна-Заходні фронт у раён Тарапец-Асташкаў камандзірам узвода. У канцы верасня паранены трапіў у палон. Прайшоў праз лагеры ваеннапалонных у Тарапцы, Даўгаўпілсе, пад Рыгай. Быў у «шталагах» і на рамонтных работах у Германіі. Удзельнічаў у інтэрнацыянальным руху Супраціўлення. Рэдкі выпадак: тройчы ўцякаў з палону і цудам не быў расстраляны. Апошні ўцёк раней вясной 1945 года закончыўся паспяхова.

Дэмабілізаваўшыся з Чырвонай арміі, працаваў раз'язным карэспандэнтам «Звязды», загадваў аддзелам публіцыстыкі «Літаратуры і мастацтва», быў літаратурным кансультантам Саюза пісьменнікаў БССР.

Да 1933 года пісаў вершы. У 13 гадоў выступіў з імі не толькі ў насценгазеце, але і ў часопісе «Малады араты». У 1926—1931 гадах публікаваўся рэгулярна, а ў 1932-м выйшаў зборнік яго паэзіі «Смелей, товарищи!». Пасля гэтага перайшоў на прозу. Праз год былі надрукаваны

апавяданні «Марцін з Вясёлова», «Варштаты і кветкі», «Бадзёрае пакаленне», нарысы «Дзеці нашай краіны», «Калі гіне ініцыятыва», «Справу арганізоўвае палітадзел». Пасляваенная творчасць прысвечана барацьбе супраць фашызму (апавесці «Братэрства», «Рэха ў гарах»), жыццю вёскі пасляваеннага, аднаўлення перыяду, працоўнаму гераізму савецкіх людзей (апавесць «Вяснянка», раман «Даль палявая»), людзям новабудуляў (роман «Песня Дзвіны», нарыс «Нафтагігант на Дзвіне»).

На думку літаратурных крытыкаў Беларусі, самымі вядомымі творамі Тараса Хадкевіча былі аповесць «Вяснянка» і раман «Даль палявая».

Цікавая гісторыя напісання апавесці «Вяснянка». Пра гэта сам аўтар апавядаў так: «Неяк улетку сорок сёмага года я прысутнічаў пры правярцы выканання дагавора на саборніцтва паміж двума перадавымі калгасамі — палескім і аршанскім. Дэлегацыя палескіх калгаснікаў гасціла ў калгасе пад Оршай. Мяне цікавіла адна надзвычай жывая, энергічная дзяўчына — калгасны камсорг, да якой мы, жартуючы, сваталі маладога ўдалага хлопца, што прыехаў з дэлегацыяй з Палесся. Я задумаў тады напісаць на гэтым матэрыяле апавяданне, але задума нечакана разраслася, і ў маім уяўленні... выразна акрэслілася «Вяснянка»».

Напісаў я гэтую аповесць шпарка, як кажуць, на адным дыханні: узяў у рэдакцыі чарговы месячны водпуск і, нікуды не выязджаючы з Мінска, за месяц зрабіў чарнавы накід усёй апавесці; дапрацоўваў потым дэталі, а ў аснове нічога не мяняў. То была ўдача, якая не так і часта сустракаецца ў творчай практыцы».

А вось што пісаў пра «Даль палявую» Уладзімір Казбярुक: «Асноўны пафас рамана заключаецца ў сцвярджэнні той думкі, што ўсе перавагі

ўвесь ход разгортвання падзей...

Асобна трэба сказаць аб мове твора. Яна паэтычная, сакавітая...

«...На адной са сваіх сустрэч з нарысістамі, калі Тарас Хадкевіч працаваў у Саюзе пісьменнікаў БССР кансультантам, ён казаў пра стаўленне творцы да сваёй працы: «Наша задача, задача публіцыстаў, — пазбегнуць звычайнай, сумнай біяграфічнасці: мастак павінен па-мастацку, вобразна бачыць; па-свойму ўсё бачанае асэнсоўваць, падвергнуць так званай разумнасці. Чытач павінен убачыць вобраз таго чалавека, пра якога ты пішаш...»

Сёння асабліваю актуальнасць набываюць такія творы Тараса Хадкевіча, як аповесць «Братэрства», кнігі «Беларуская ССР», альбом «Савецкая Беларусь у фотаілюстрацыях», «Мы раскажам пра Мінск», напісаныя ў суаўтарстве; нарыс «Мая Беларусь» (1961), даведнік «Мінск», нарысы «Асвейскія запісы» («Полымя», 1956, № 2), «Красуй, Беларусь» («Маладосць», 1958, № 12), «Неўміручыя сляды подзвігу», апавяданне «Роздум ля Кургана славы», фотаальбом «Мінск».

Тарас Хадкевіч напісаў пяць зборнікаў апавяданняў для дзяцей: «За сінім лесам», «На новым месцы», «Спеюць яблыкі», «Жыла-была казка», «Дзвіна пайшла».

Творы неаднаразова перакладаліся на рускую. Асобныя і на англійскую, армянскую, балгарскую, венгерскую, грузінскую, казахскую, латышскую і іншыя мовы.

Некаторыя перакладчыкі, у тым ліку і Язэп Семяжон, яго самога называлі «майстрам перакладу». Самыя вядомыя пераўвасабленні Т. Хадкевіча — пераклады кніг М. Горкага «У Амерыцы» і «Апавяданні», раман грузінскага пісьменніка А. Чайшвілі «Лело». Тараса Канстанцінавіча не стала 14 жніўня 1975 года. Анатоля Астрэйка, з якім ён пасябраваў, працуючы ў «Чырвонай Полаччыне», прысвяціў яго памяці такія радкі:

*Сваё сэрца ты
нам пакінуў,
І радасць песні і вясны,
любіў як сын Наддзвіння
і сам стаў песняю
Дзвіны...*

Імем Тараса Хадкевіча названы Цэнтральная раённая бібліятэка горада Верхнядзвінска і адна з вуліц Полацка.

Эмануіл ЮФФ

Мары аб вясенняй цішы

Значнай даце ў мастацкім жыцці Беларусі — 150-годдзю з дня нараджэння Вітольда Бялыніцкага-Бірулі — прысвяцілі выстаўку пад назвай «Фестываль пейзажа» ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Праект у галерэі «Лабірынт» — даніна павагі найбуйнейшаму беларусаму пейзажысту, стваральніку сапраўднай галерэі вобразаў беларускай прыроды. Арганізавана экспазіцыя сумеснымі намаганнямі Нацыянальнай бібліятэкі і Беларускага саюза мастакоў. Знаёмыя аматарам мастацтва творы і работы тых, хто толькі пачынае творчы шлях, — гэта тое, што чакае гледача на выстаўцы «Фестываль пейзажа», якая будзе працаваць да 24 красавіка. Як паведамляюць арганізатары, дата яе заканчэння можа быць зменена.

Большасць краявідаў выканана ў традыцыйнай манеры. І менавіта тут самы час паразважаць пра тое, наколькі цікавы прапанаваны жанр для сучасніка, звычайна да наватарства, эксперыментаў, а таксама мудрагельства не толькі цяперашніх аўтараў, але і іх папярэднікаў. Ці можна ўдала перайначыць пейзаж і ці неабходна ўвогуле? На гэтыя пытанні большасць адказаў: «Так!» У свой час гэта паспяховая рабілі такія мастакі, як, напрыклад, Вінсэнт Ван Гог («Пшанічнае поле з крумкачамі», 1890), Фернан Кнопф («Пакінуты горад», 1904), Казімір Малевіч («Раніца пасля зімовых вярхоў у вёсцы», 1912).

Леанід Вялічка «Зіма ў старым парку», 2022 г.

Аднак ці ўсё так проста з тым жа традыцыйным пейзажам? Некаторыя ўвогуле лічаць, што гэта самы прасты для разумення жанр жывапісу. Аднак, зразумела, ён нашмат змястоўнейшы, чым проста сінтэз адлюстравання краявідаў і ўласных пачуццяў мастака. Да таго ж мы часта забываем, што гэта параўнальна малады жанр, бо доўгі час выявы прыроды выкарыстоўваліся толькі ў якасці фону, у тым ліку для сцэн жанравых сюжэтаў і партрэтаў. Уздым пейзажнага жывапісу гісторыкі мастацтва звязваюць з развіццём пленэрнага пейзажу. У сваю чаргу гэтаму паспрыяла вынаходства ў XIX стагоддзі метаду вытворчасці цюбікавых фарбаў. Натуральна, павялічыўся выбар тэм і пашырылася эмацыянальная насычанасць твораў.

Таму нельга засмучацца: пейзаж — вельмі перспектывны жанр, і нават «традыцыйная» манера выканання не павінна палохаць. Праблема якраз у тым, каб знайсці штосці сапраўды вартыя ў цяперашні колькасці пейзажных работ — а звяртаецца да гэтага кірунку ледзь не кожны жывапісец. Менавіта такія праекты, як «Фестываль пейзажа», даюць магчымасць і сур'ёзна задумацца пра сваё стаўленне да жанру, і знайсці штосці цікавае для сябе, і ўвогуле ацаніць стан і ўзровень гэтага кірунку мастацтва ў Беларусі.

Сярод аўтараў, якія прадставілі на суд гледача свае работы, — Вячаслаў Паўлавец, Уладзімір Рынкевіч, Дзяніс Барсукоў, Антон Вярва, Міхаіл Крот, Васіль Пяшкун, Ганна Чапурная-Алейнік, Андрэй Карпяноў, Ганна Раманенка, Дзмітрый Мшар, Сяргей Пісарэнка,

Наталля Лебедзева, Наталля Шапавалава, Вольга Кузняцова, Наталля Каралёва, Анжаліка Вакуліч, Інга Карашкевіч, Святлана Ярмач, Ганна Філіпонак, Галіна Хайдарова ды іншыя. Ледзь не ўсе карціны ахоплваюць перыяд з 2020 да 2022 года. Ці не сапраўднае актуальнае мастацтва? «Лірычны і стрыманы, сугучны спакойнаму каларыту беларускай прыроды жывапіс Уладзіміра і Паўла Масленікавых; цёплы і празрысты, падобны на акварэль гарадскі пейзаж Васіля Пешкуна; трапяткія драўляныя хаткі Наталлі Шапавалавай і Міхаіла Крота. Рэалістычныя карціны Антона Вярвы вылучаюцца асаблівай тонкасцю, мяккасцю і глыбінёй успрымання і перадачы зімовага, веснавага і летняга наваколля. Нечаканым кантрастам на іх фоне выступаюць сакавітыя пейзажы Юліі Мацуры, — прыкмячаюць арганізатары і дадаюць: — Многім палотнам на выстаўцы ўласцівы вобразна-паэтычны пачатак, мелодыка танальных спалучэнняў, філасофскае асэнсаванне натуральных матываў. Пейзажы Алы Страуты, Святланы Рыжыкавай, Веры Каўзановіч, Сяргея Пісарэнкі, Уладзіміра Рынкевіча адметныя індывідуальнасцю і філасофскай змястоўнасцю».

Спачатку хацелася б звярнуцца да твораў, аўтары якіх выкарыстоўвалі вельмі яркія разнастайныя фарбы, што ў беларускім пейзажы сустракаецца не так часта. Яскравы прыклад: адна з заўважных на выстаўцы работ мае назву «Зурбаган» (2022). Наталля Лебедзева звярнулася да выдуманнага прыморскага горада, які фігуруе ў шматлікіх творах Аляксандра Грына (а той доўгі час жыў у Крыме). Глядач назірае паселішча з вышыні, перад ім — дахі, вокны, лесвіцы... Прырода тут абмалявана невыразна, увогуле пра яе нагадваюць толькі сілуэты, выкананыя ў насычаных колерах. Што рэдка для сучасных пейзажаў, прысутнічае герой-сімвал, мяркуючы па ўсім, — Багародзіца, якая наглядае за горадам і яго жыхарамі, хоць іх і не відаць на такой адлегласці. Між тым усе кампазіцыі, дзе аўтарамі прапанована від з вышыні, выглядаюць вельмі выйгрышна: гэта «Пейзаж» (2020) Вольгі Кузняцовой, «Песня зімы» (2020) Ганны Раманенкі, «Алея» (2021) Алы Стауты, «Цішыня» (2021) Вольгі Навіцкай.

Насычана-змрочнай выглядае «Алея» (2020) Наталлі Шапавалавай. Уласцівы метаду мастацкі геаметрызм заўважны нават там, дзе яго, здаецца, знайсці складана, асабліва ў іншай рабоце творцы пад назвай «Белы лес» (2020). Сіні і шэра-карычневы колеры тут дамінуюць, атрымаўся сапраўдны начны пейзаж, які, дарэчы, пужае сваёй перспектывай, што вядзе ў невядомасць.

Амаль фатаграфічным і поўным розных адценняў атрымаўся «Сапраўдны захад сонца» (2021) Інгі Карашкевіч. Здавалася б, «правільны», стрыманы, гарманічны кампазіцыйна пейзаж без асаблівых дэталей і акцэнтаў... Аднак ён здольны пазмагацца за ўвагу гледача: колерам, святлом і, галоўнае, настроем.

Амаль фатаграфічным і поўным розных адценняў атрымаўся «Сапраўдны захад сонца» (2021) Інгі Карашкевіч. Здавалася б, «правільны», стрыманы, гарманічны кампазіцыйна пейзаж без асаблівых дэталей і акцэнтаў... Аднак ён здольны пазмагацца за ўвагу гледача: колерам, святлом і, галоўнае, настроем.

Антон Вярва «Вясенняе сонца», 2021 г.

Гэткай жа жыццядаснасцю падкупляюць Марыя Сыракава з акварэллю «Савайкі. Апошні прамень» (2021), Уладзімір Рынкевіч і яго жыватворны «Бярозавы сок» (2020), Святлана Рыжыкава са сваёй суровай і крышачку панурай «Вясной на Дняпры» (2021).

Увогуле, мастакі не баяцца «сутыкацца з цемрай», адлюстроўваючы змрок: начныя краявіды, выявы прыроды ў час змяркання ці непагоды. Так, даволі таямнічай выглядае работа «Танга» (2020) Ірыны Данскавай, на якой — лес у незвычайным святле. Галоўныя героі — два старыя і ўжо трухлявыя дрэвы, якія перапліліся ў танцы, што не можа не сімвалізаваць шчаслівы саюз, пазачасавы і непарушны. Акварэль у гэтым выпадку стварае атмасфера ўмоўнасці, казачнасці, чаму спрыяюць і ключавыя колеры: чорны і белы, чырвоны і сіні (гэткі ж матыву ўласцівы іншай рабоце аўтара пад назвай «Тодэс», 2020). Падобная па настроі графіка Кацярыны Мясніковай («Уражанні-2», 2021; «Сезон дажджоў і туманаў», 2021), якая робіць акцэнт на паўсядзённым, звычайным, аднак імкнецца паказаць яго незаўважную ўнікальнасць. У творах адсутнічаюць па-сапраўдному адметныя дэталі, іх разыначка — агульныя планы, у якіх можна згубіцца, растаць. Вельмі экспрэсіўны і жывы лінарыт Марыны Дарожкі «Саборная плошча. Мінск» (2020), адзін з нямногіх на выстаўцы гарадскіх пейзажаў. Нягледзячы на моцны ўпор на архітэктурную прыгажосць гэтай часткі Мінска, некалькі прыкмет даюць зразумець, што перад гледачом не старажытны горад ці сталіца перад ваенным разбурэннем. Ён сучасны, багаты, светлы,

не маюць патрэбы ў прадстаўленні: так, ужо знаёмыя аматарам мастацтва матывы выкарыстоўваюць Вячаслаў Паўлавец (серыя «Чаканне вясны», 2018—2022), Андрэй Карпяноў («Маўчанне зімовых дрэў», 2022), Галіна Хайдарова («Прасторы падарожжаў», 2020; «Па-за часам» 2020). У такіх спакойных і меланхалічных работах (і не толькі, што відаць па вышэй названых карцінах) найчасцей сустракаецца адзін з найпапулярнейшых вобразаў — дрэва, якое сімвалізуе жыццё, рост, абнаўленне і адраджэнне. Нельга не ўлічваць і тое, што сімвал дрэва ў фальклоры вядомы як дрэва жыцця, а ў многіх народаў прысутнічаюць два асноватворныя паняцці — дрэва жыцця і дрэва пазнання добра і зла. Толькі хто можа паспаборнічаць з дрэвамі Аляксея Саўрасава, Архіпа Куінды, Івана Шышкіна, таго ж Ван Гога?.. Так, не вельмі выйгрышна нават у канцэпцыі выстаўкі выглядаюць такія творы, як «Дрэва» (2021) Наталлі Каралёвай, «Бабуліна пунька» (2020) Анжаліка Вакуліч, «Майскі сад» (2020) Марыны Канавалавай... Яны паўтараюць настолькі вядомыя матывы, што становяцца нецікавымі. І, наадварот, чапляюць сваёй адметнасцю «Мары пра сонца» (2020) Святланы Серадзюк, «Стражнікі Міра» (з серыі «Мірскі замак», 2020) Віктара Данілава, «Цвіце багун» (2019) Святланы Ярмач і асабліва «У цішы бяроз» (2020) Ганны Чапурнай-Алейнік. Акварэль апошняй больш нагадвае абстракцыю, а выкарыстанне неабходных колераў ды іх спалучэнне робіць яе таямнічай і зразумелай адначасова. Увогуле ж, нельга сказаць, каб тосцы адважыўся на нейкі смелы эксперымент з архетыпічнымі вобразамі дрэва. Збольшага аўтары схільны да традыцыйнага для беларускага пейзажа адлюстравання гэтага сімвала.

Паўстае цікавае і ні ў якім разе не сур'ёзнае пытанне: каго ж з прадстаўленых на «Фестываль пейзажа» можна называць сапраўдным паслядоўнікам Вітольда Каэтанавіча? Тэматычна падобныя да твораў знакамітага мастака карціны «Цішыня» (2022) Ганны Раманенкі, «Хмарны дзень» (2021) Дзмітрыя Мшара, «Гай» (2021) Сяргея Пісарэнкі, «Зіма ў старым парку» (2022) Леаніда Вялічкі, а таксама акварэлі Вячаслава Паўлаўца. Аднак найбольш да прынцыпаў творчасці Бялыніцкага-Бірулі наблізіўся Антон Вярва. На выстаўцы «Фестываль пейзажа» мастак прадставіў тры творы: «Восеньская раніца» (2020), «Зіміны дзень у Ракаве» (2021) і «Вясенняе сонца» (2021), лаканічныя і жыццесцвярдзальныя. Іх адметнасць — пранікліваць, уважлівае стаўленне да навакольнага, дакладная перадача настрою прыроды. Антон Вярва здольны адлюстраваць

Міхаіл Крот «Вясна на старой вуліцы», 2020 г.

і пра гэта каза кожная графічная лінія, кожны абрыс архітэктурных форм.

Так ці інакш, большасць пейзажаў на выстаўцы вельмі лірычныя, выкананы ў светлых колерах. Некаторыя работы

рэчаіснасць, звяртаючыся да асноў рэалістычнай школы, аднак, відавочна, у душы ён лірык, таму пачуцці самога творцы не могуць быць не заўважнымі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Пра землякоў і зямлян

Івану Міско — у дзень 90-годдзя
Тры манументальныя партрэты
Землякоў, герояў-касманаўтаў, —
На рахунку творчым значыць гэта:
Тры палёты ў космас здзейсніў аўтар!
Васіль Зуёнак. Тры палёты

З кнігі «Іван Міско. Зорны шлях:
шпрыхі да партрэта» (2018).

Скульптурны партрэт земляка. Іван Міско і Алег Лойка.
Мінск, 2000 г.

Пасля азнаямлення з эпістэлярыем, перамоў са слоніміскімі родзічамі, памагатымі ў пошукавай справе, была паездка ў родныя мясціны, сустрэча з аўтаркай ліста, запісы ўспамінаў, здымкі. Сабраныя залацінкі мінулага апублікаваны ў юбілейным коласаўскім нумары часопіса «Роднае слова» (2007, № 11).

Руплівасць і майстэрства

Леў Сапега (1557—1633) — адметная постаць не толькі ў гісторыі Слоніма, але і ўсяго Вялікага Княства Літоўскага. Адзін з найбольш аўтарытэтных дзяржаўных дзеячаў свайго часу: канцлер, ваявода віленскі, вялікі гетман літоўскі. Пры яго старостве Слонім пераўтварыўся ў сапраўдныя «Палескія Афіны»: пабудавана ратуша, гандлёвыя рады, узведзены мураваны палац, дзе з 1597 года праходзілі генеральныя сеймікі ВКЛ.

Мара Івана Міско спраўдзілася ў 2019 годзе, калі падчас правядзення Дня беларускага пісьменства ў гістарычным цэнтры горада над Шчарай на чатырохметровую вышыню ўзняўся бронзавы помнік выбітнаму дзеячу мінулага. У адной руцэ староста слоніміскі самавіта трымае булаву — сімвал гетманскай улады. У другой —

Роднымі мясцінамі

Асноўнай мэтай маршруту «Мінск — Слонім» была творчая сустрэча ў гарадской бібліятэцы, а таксама першая ў Беларусі прэзентацыя паэмы «Новая зямля» на ўкраінскай мове. Сярод паязджанаў: перакладчык Валерый Стралко, паэт Анатоль Вярцінскі (аўтар прадмовы да кіеўскага выдання), скульптар Іван Міско, паэт Фёдар Баравой, літаратуразнаўца Мікола Трус. Ад сям'і класіка — Аляўціна Цімафееўна і Вера Данілаўна Міцкевічы.

Дарога да родных мясцін спрыяла ўспамінам пра дзіцячыя і юнацкія гады, якімі шчодро дзяліўся з кампаніяй Іван Міско, родам з вёскі Чамяры, што знаходзіцца непадалёку ад горада. З асаблівым сентыментам прыгадваў свае роспісы печы, за якія яго не пакаралі, а нават падбэдзёрылі да творчасці. Амаль паводле раздзела «Дарэктар» з Коласавай «Новай зямлі» праходзілі

Паэтычную танальнасць мерапрыемства падтрымлівалі Анатоль Вярцінскі і Фёдар Баравой. Ганаровы грамадзянін Слоніма скульптар Іван Міско дбаў пра захаванне культурнай спадчыны роднага краю, веў гаворку ў вызначаным мастакоўскім дыяпазоне — і пра землякоў, і пра зямлян.

Коласаў эпістэлярыі

Падчас дарогі Вера Міцкевіч — у памкненнях утрымаць успаміны прысутных у коласаўскай арбіце — прыгадала цікавы факт: у 1954 годзе дзяўчына са Слонімскага раёна запрасіла класіка да сябе на вяселле. На такое адважылася Станіслава Раманоўская з вёскі Дзераўная.

Пасля вяртання ў Мінск аўтарам гэтых радкоў была неадкладна распачата пошукавая праца. Адказ Якуба Коласа надрукаваны ў Зборы твораў, ліст адрасата захоўваўся ў фондах музея песняра.

Шматпаважаны
Канстанцін Міхайлавіч!

Піша Вам Беларуская дачка селяніна, калгасніца, якая любіць Вас. Для Беларускіх сыноў і дачок, якіх Вы праслаўляеце ў сваёй творчасці, Вы з'яўляецеся бацькам. Мой бацька Раманоўскі ў час панскай Польшчы падарваў сваё здароўе, прыкладаючы ўсе намаганні для выхавання дзяцей. Але, нягледзячы на тое, што я засталася без бацькі, дзякуючы клопатам партыі і ўрада я ішчаслівая.

З гэткай жа любоўю, з якой ставіцца да Вас увесь Беларускі народ, я запрашаю Вас як роднага бацьку быць на маім вяселлі 13 чэрвеня 1954 года.

Дарагі Канстанцін Міхайлавіч, вельмі праішу Вас быць на маім вяселлі пасаджонным бацькам.

Мой адрас: Гродзенская вобл., Казлоўшчынскі р-ён, Дзераўноўскі с/сав., в. Дзераўная. Раманоўская Станіслава Уладзіміраўна.

(Паводле пасляваеннага адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу, Дзераўноўскі сельсавет уваходзіў у склад не Слонімскага, а Казлоўшчынскага раёна. — М. Т.)

Лепш за ўсё Вам ехаць на горад Слонім. Ад Слоніма да Дзераўной 15 кіламетраў па шасейнай дарозе.

Пісьменнік у той час быў у лекамісіі, на запрашэнне адказаў цёплым лістом-віншаваннем:

8 чэрвеня 1954 г.

Дарагая Стасенька!

Учора мне даставілі сюды, у бальніцу, дзе я зараз знаходжуся, Ваша пісьмо. Ад усяго сэрца дзякую Вам, Стасенька, за Ваша сардэчнае пісьмо і за запрашэнне прыехаць на Ваша вяселле. І прыехаў бы, каб не быў хворы. Век мой ужо такі, што ездзіць мне цяжка. Дык дазволь, мая дарагая Станіслава Уладзіміраўна, ад усяго сэрца павіншаваць Вас з Вашай асабістаю вялікай урачыстасцю, з днём Вашага выхаду замуж. Няхай жа замужаства Ваша будзе радасным і ішчаслівым. Таксама вініую і Вашага мужа. Жывіце ў згодзе, у дружбе і ішчасці. Цалую Вас па-бацькоўску. Усяго найлепшага.

З прыватнага збору налічак Якуба Коласа.

Помнік Якубу Коласу (рабочы варыянт).
Аўтары: Іван Міско, Уладзімір Піпін, Сяргей Логвін.
Мінск, 16 лютага 2022 г.

З прыватнага збору налічак Якуба Коласа.

У творчай майстэрні. Іван Міско, Марыя Міцкевіч,
Сяргей Логвін, Вера Міцкевіч. Мінск, 15 студзеня 2022 г.

вытрымка з гістарычнага дакумента: «Жыгімонт Трэці, кароль польскі, вялікі князь літоўскі, даем гэты прывілей на выданне Статута Вялікага княства Літоўскага шляхетнаму Льву Сапегу, паколькі яго дабрадзеінасць, майстэрства і руплівасць у справах дзяржаўных нам былі паказаны і даказаны»...

Праз 15 гадоў ад часу паездкі ў Слонім зноў спрацавала коласаўскае сілавое прыцягненне. У суаўтарстве са скульптарамі Уладзімірам Піпіным, Сяргеем Логвіным, з якімі быў паспяхова ажыццёўлены сапегаўскі праект, Іванам Міско падрыхтаваны помнік Якубу Коласу, прызначаны для ўстаноўкі на радзіме песняра — у Стоўбцах.

Нашчадкі класіка былі запрошаны для кансультацый у майстэрню. Прагучалі меркаванні, заўвагі, пажаданні зацікаўленых і найбольш кампетэнтных асоб. А чытачы «ЛіМа», дзякуючы зробленым у час гэтых візітаў здымкам, маюць унікальную магчымасць паглядзець на этапныя моманты творчага працэсу. Перад тым, як на арбіту нацыянальнага космасу і светасузірання будзе выведзены яшчэ адзін манументальны спадарожнік беларушчыны.

Мікола ТРУС

З прыватнага збору М. Труса.

У гасцях у Алега Лойкі. У першым радзе (сядзяць): Алег Лойка, Валерый Стралко. У другім: Мікола Трус, Фёдар Баравой, Іван Міско, Вера Міцкевіч, Анатоль Вярцінскі, Аляўціна Міцкевіч. Слонім, 9 верасня 2007 г.

этапы сямейнага выхавання: «А будзе йсці навука туга, // Падгоніць бацькава папруга!»

У творчых мроях прызнанага майстра касмічнай тэматыкі была мемарыялізацыя гісторыі Слонімскай. Скульптару, які выдатна ведае культурны ландшафт горада, уважліва ўважліва месца будучага помніка Льву Сапегу, а натхненне і ўпэўненасць перадаваліся прысутным.

Пасля ўдакладнення, адкуль я родам, Іван Якімавіч прызнаўся, што ў маёй вёсцы Ісаевічы яму не даводзілася быць, а вось у суседнюю — Дзераўную — калісці прыязджаў на возе разам з бацькам на млын. Аказалася, з Дзераўноўскай сярэдняй школай звязаны лёс не аднаго чамяроўца. Тут пачынаў свой працоўны шлях літаратуразнаўца Іван Пятровіч Чыгрын, шмат гадоў працаваў мае настаўнікі — Марыя Васільеўна Быкава (Дабрыян), Ігар Міхайлавіч Іскрык...

Фарміраванню ўзнёсла-паэтычнага настрою на сустрэчу са слоніміцкай падарожнай з Мінска спрыяў і кароткі прыпынак-сняданне на беразе маляўнічай рачулки Лахазва, і заезд у Жыровіцкі манастыр, і кароткае гасцяванне ў доме навукоўца і паэта Алега Лойкі.

Цудоўна, што і казаць, прайшла сустрэча ў Слонімскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа, гасцінна арганізаваная яе супрацоўнікамі на чале з загадчыцай Ларысай Рэпінскай. Прысутныя мелі магчымасць пачуць двухмоўны варыянт гучання ўрыўкаў з «Новай зямлі»: у арыгінале — з вуснаў унучкі пісьменніка Веры Міцкевіч, ва ўкраінскай інтэрпрэтацыі — у выкананні Валерыя Стралко.

Бывай, зіма-харашуха!

Як вядомы харэаграфічны ансамбль праводзіў снежную пару

Вясна дорыць акрыленне і ўзнёслаць. Хочацца паскорыцца і закружыцца ад прадчування абуджэння. У кожнай пары года свая меладычнасць. Зімой, напрыклад, шэпт гуллівых сняжынак, гоман вірлівай завеі, подых марознага ветру, што немагчыма не праспяваць, а яшчэ — пратанцаваць. Гэта найлепшым чынам адлюстравалі нядаўна артысты Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» ў канцэртнай праграме «Зімачка», даўшы магчымасць удзельнікам харэаграфічнага ансамбля паказаць сваё мастацтва.

Беларуская народная песня ў музычнай апрацоўцы Уладзіміра Гінько «Разбушуйцеся, буйныя вятры» паўстала з элементамі фальк-року, што надало ёй арыгінальнасці і сучаснасці. Дарэчы, музычны апрацоўкі Уладзіміра Гінько аздабляюць большасць кампазіцый, ствараючы своеасаблівую візітку ансамбля. Так, музычна-харэаграфічная кампазіцыя «Завеі» — вытанчанасць не толькі музычнага суправаджэння, але і ўзор увасаблення задумы праз тэатралізаванасць, праз адмысловыя вобразы, створаныя і з дапамогай непераўздымых касцюмаў. Не проста танец, рух, а інсцэніроўка, якая шматгранна перадае характар дзеі.

Мастацкі кіраўнік ансамбля «Харошкі» Валянціна Гаявая на біс.

Харэаграфія «Харошак» напоўнена глыбінным сэнсам. «Кросны» — танец, рытм якога нагадвае стук кроснаў — старадаўняга ткацкага станка. Дзве пары, дзе мужчыны ў сініх уборах, а жанчыны — у строях, на спіне аздобленых тканай хусткай, выстуквалі сімвалічнае «цок-цок», быццам пераносячы ў традыцыйнае беларускае ткацтва.

Цікавы сюжэт у зімовага танца «Кужалёк». Зачараванасць дзеі пачынаецца з таго моманту, калі дзяўчаты-салісткі паважна, годна, ступаючы ў такт музыцы, нясуць тканыя скруткі... як немаўля. А потым беражліва кладуць. Гэта кужалёк. Яго ткалі ўзімку з ільнянога палатна. Калі пачыналася адліга, палатно расцільвалі на снезе, тапталі, каб яно было мяккае і белае. Гэта выразна паказалі на сцэне — танцавалі на разасланым кужалёку, праводзячы запаветную ніць стагоддзяў. Закласці сэнс у кожны танцавальны нюанс і засяродзіць увагу на важнасці традыцый продкаў — у гэтым нязменная задача Валянціны Гаявой, ідэйнай натхняльніцы «Харошак», мастацкага кіраўніка і галоўнага балетмайстра, народнай артысткі Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Яе творчыя задумкі знаходзяць належнае ўвасабленне, узнікаючы пласты нашай гісторыі. Надзвычай трапяткі момант, калі дзяўчаты-танцоркі клапатліва скручваюць кужалёк і зноў нясуць, як дзіця, на руках. А хлопец у пары неадрыўна, замілавана глядзіць на дзяўчыну. І ў гэтым позірку — усё...

Эмацыянальна насычаныя вакальна-інструментальныя кампазіцыі, як, напрыклад, «Што ж ты не прыйшоў»: «Што ж ты не прыйшоў, // Як месяц узыхоў? // Я цябе чакала. // Ці каня не меў? // Ці сцежкі не знаў? // Маці не пускала?» Або казачкая песня: «Ой пад мостам, мостам сонейка ўзыграе. // Ой, нашы казачэнькі

Лірычны танец «Каханачка».

Музычна-харэаграфічная кампазіцыя «Беларускія мадонны».

конікаў сядлаюць». Ці жартоўная беларуская «Харашуха»: «На вуліцы мокра, // А на ганку суха, // Выйдзі, выйдзі да мяне ты, // Мая харашуха!» У выкананні вакалістаў Марыны Анкуды, Вольгі Неўмяржыцкай, Віктара Кедалы, Мікіты Рубацкага песні прагучалі надзвычай выразна.

— У гэтай праграме ў нас прэм'еры вакальна-інструментальных нумароў, у прыватнасці «Што ж ты не прыйшоў», — адзначае спецыяліст па рэкламнай камунікацыі ансамбля «Харошкі» Вольга Томкавіч. — У другім аддзяленні — фальклорныя нумары з залатога фонду: «Пава», «Субота» (з 1974 года). Увогуле, больш чым 75 нумароў залатога фонду аўтарства Валянціны Гаявой. Ёсць нумары, якія падлягаюць узнёсццю, — Валянціна Іванаўна будзе над імі працаваць. Больш чым 75 нумароў толькі харэаграфічныя, а яшчэ колькі песень! Ёсць у нас адметныя і інструментальныя кампазіцыі. Да таго ж заўсёды жывая музыка. Напрыклад, у нумары «Барыня» саліруюць музыканты. Ёсць найгрышы — дынамічныя, з найвышэйшым майстэрствам выканання.

Надзвычай эфектна і каларытна глядзелася музычна-харэаграфічная кампазіцыя «Дрыготка». Чаргаванне лірычнай мелодыі з актыўным рытмам стварае атмасферу перажывання. І нядзіўна: сутнасць танца — падарыць абранніку запаветную хустачку, якую дзяўчына вышыла сама. Гэта сімвал яе кахання, а для хлопца — знак таго, што можна смела ісці ў сваты. Ёй дрыготка — ён, мажны, смелы, у фіялетавым плашчы, захінае яе. Пары мілуюцца. У гэты момант музыка павольная, п'явучая, потым жа хуткая, імклівая. Толькі самы годны атрымае запаветную хустцінку...

Музычна-харэаграфічная кампазіцыя «Дрыготка».

Не саступае па сюжэтнай насычанасці музычна-харэаграфічная кампазіцыя «Беларускія мадонны». Прыгожыя, грацыёзныя, статныя кабеты нясуць як святыню, як увасабленне жыцця ручнік. Ён тут цэнтр, вакол якога разгортваецца маляўнічае прадстаўленне.

Харэаграфічная замалёўка з сялянскага жыцця «Камарынская» — візітка «Харошак»: акрабавыя скокі, драйв, напад эмоцый не пакідаюць абыякавым нікога. Як і жартоўны танец «Пава» з салістам Ягорам Мельнікавым (раней гэтую ролю выконваў заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Фёдар Балабайка). Атмасферу ствараюць галаўныя ўборы танцораў з рознакаляровага пер'я і яркія, пярэстыя касцюмы. Лірычны танец па матывах гарадскога фальклору «Каханачка» — пачуццёвая аддушнына. Рамантыку ў парах ствараюць не толькі закаханыя погляды танцораў адно на аднаго, але і адпаведныя сукенкі дзяўчат: яны падобныя да фарфаравых лялек.

Сёння «Харошкам» 48 гадоў. Ствараўся калектыв для выезду за мяжу. Першая краіна, куды «Харошкі» паехалі на гастролі, — Данія. І быў такі поспех, што датчане за ансамблем ездзілі з горада ў горад. Першую ўзнагароду «Харошкі» атрымалі праз тры гады пасля стварэння калектыву. На конкурсе сярод прафесійных калектываў СССР, дзе гасцямі былі ў тым ліку ансамбль Гара Маісеева, ансамбль танца Украіны імя Паўла Вірскага, «Харошкі» занялі першае месца. Бадай, ніводнае выступленне калектыву не абыходзіцца без авацый і выклікаў на біс, як і гэтым разам, бо глядачоў скарае тое, што нельга падрабіць, — шчырасць.

Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

Пісьменнік-партызан звяртаецца да высокага кіраўніка-партызана

Велічыня таленту празаіка, публіцыста, літаратуразнаўца, кінасцэнарыста Алесь Адамовіча, не сумненна, яшчэ будзе ацэнена наступнымі пакаленнямі чытачоў. І тады многія факты, магчыма, прыхаваныя ў архівах і ў цяніках памяці, адкрыюцца нанова, прагучаць з новай сілай...

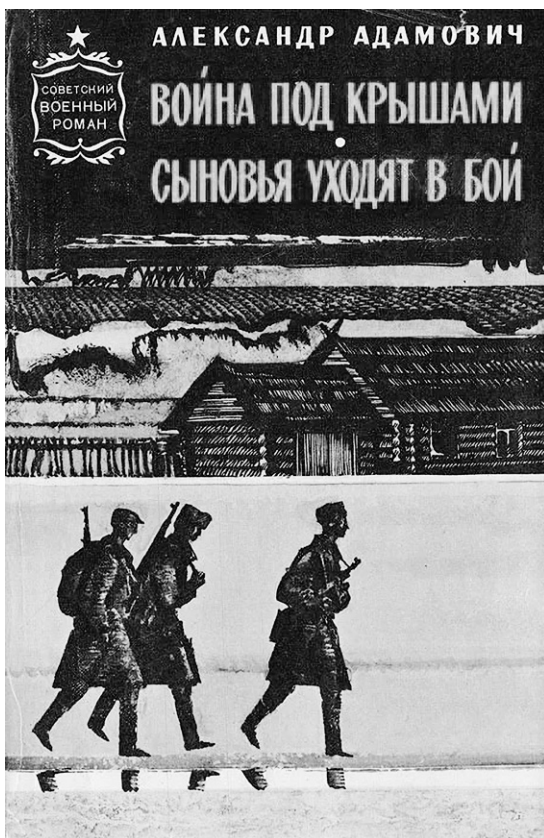
У 1967 годзе рэжысёр Віктар Тураў зняў на кінастудыі «Беларусьфільм» чорна-белую мастацкую стужку «Вайна пад стрэхамі» («Война под крышами»). Сцэнарыі напісаў Алесь Адамовіч, які да гэтага надрукаваў раман на рускай мове. Першая публікацыя — у часопісе «Дружба народов». У гэтага твора, прысвечанага мужнай жанчыне-беларусцы, якая спачатку дапамагала партызанам як падпольшчыца, а пасля разам з сынамі заняла месца ў шэрагах народных месціўцаў, — вялікая сіла, вялікая гуманістычная моц... Алесь Адамовіч перажыў, выпакутаваў напісанае...

У фільме здымаліся вядомыя савецкія акцёры: з Расіі, Украіны, Прыбалтыкі. Маці, Ганну Міхайлаўну Корзун, іграла Ніна Ургант. А яшчэ ў фільме здымаліся Лізавета Уварава, Любоў Маліноўская, Кацярына Васільева, Дзмітрый Капка, Аляксандр Дзямянёна, Юрый Гарабец... Мастак-пастаноўшчык — Яўген Ганкін. Кампазітар — Андрэй Валконскі. У фільм увайшлі дзве песні Уладзіміра Высоцкага — «Буслы» («Аисты») і «Песня пра новы час» («Песня о новом времени»). Была ў першапачатковым варыянце фільма і яшчэ адна песня Уладзіміра Высоцкага «У нас вчера с позавчера...»

На экраны стужка выйшла напрыканцы 1971 года... Лёс, адным словам, у фільма атрымаўся няпросты. Нейкім чынам падзеі прасвятляе знойдзены нядаўна ў Нацыянальным архіве Беларусі ліст Алесь Адамовіча, адрасаваны Першаму сакратару ЦК Кампартыі Беларусі Пятру Міронавічу Машэраву. Ад 4 чэрвеня 1968 года.

«...Але заўсёды ясна і выразна мы адчуваем па-грамадзянску актыўную ідэйную пазіцыю пісьменніка, вытокі якой — у ідэалагічнай атмасферы сённяшняга дня. Імкненне стварыць аб'ектыўную карціну гістарычных падзей спалучаецца ў дылогіі з палымнай абаронай гуманізму і прыгажосці, з усхваляваным роздумам над праблемамі ўзаемаадносін людзей у грамадстве. Гэта забяспечвае дылогіі Адамовіча баявое месца ў страі лепшых кніг сучаснай савецкай літаратуры ўвогуле».

«Глыбокапаважаны Пётр Міронавіч! Прабачце, калі ласка, за турботы. Вашы заўвагі па фільму «Вайна пад стрэхамі» займелі зусім пабочнае дзейства — вось чаму я рашыўся пісаць Вам», — прама, без усялякага лішняга ўступу пачынае свой зварот да кіраўніка Беларусі пісьменнік і кінасцэнарыст, удзельнік партызанскага руху... У чэрвені 1968 года Аляксандру Міхайлавічу было ўсяго сорок гадоў. За плячыма — напружаная праца літаратуразнаўца і празаіка. У 1958 годзе

пабачыла свет яго кніга «Шлях да майстэрства: Станаўленне мастацкага стылю Кузьмы Чорнага». Праз год — зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў «Культура творчасці». А ў 1960 і 1961 гадах у Мінску і Маскве — раман «Война под крышами». Рэцэнзіі на твор з'явіліся як у беларускіх перыядычных выданнях, так і ў маскоўскіх — у часопісах «Знамя», «Новый мир», у газетах «Красная звезда», «Литературная газета». У 1961-м пабачыла свет кніга «Беларускі раман: Станаўленне рамана». А ў 1963 годзе пад адной назвай «Партызаны» выходзяць два раманы — «Война под крышами» і «Сыновья уходят в бой». І пакуль справа дайшла да пастаноўкі фільма, раманы выдаюцца яшчэ тройчы — у 1963, 1964, 1965 гадах. У 1963-м раман «Вайна пад стрэхамі» надрукаваны ў перакладзе на балгарскую мову. І ў гэтым жа годзе — па-літоўску...

З ліста Алесь Адамовіча Машэраву: «...У Маскве, у выдавецтве «Художественная литература» спужаліся раптам самой кнігі «Вайна пад стрэхамі», пры гэтым спаслаліся на аўтарытэтнае пярэчанне. Спачатку я зразумеў так, што пярэчанні сыходзяць не з Беларусі. Але, атрымліваюцца, хваля пайшла ад абмеркавання фільма.

Раман вытрымаў ужо 4 выданні (два ў Маскве), перакладзены ў сацыялістычных краінах і ўвогуле, да майго ўласнага здзіўлення, атрымаў вельмі высокую адзнаку ў саюзнай прэсе і крытыцы. Пішу пра гэта толькі дзеля таго, каб зразумелым было маё здзіўленне перад такім нечаканым паваротам у лёсе рамана.

Праўда, наколькі мне вядома, у ЦК КПБ прыходзілі скаргі ад некаторых маіх ха знаёмых і сяброў па партызаншчыне, якія неаднойчы і вусна папікалі за тое, што я не паказаў, ці не так паказаў, таго ці іншага таварыша. І ўсялякі раз мне даводзілася тлумачыць, што гэта не дакументальная кніга, не ўспаміны, а звычайны раман, і яго варта так і разглядаць.

Не было, пэўна, выпадку, каб кнігі пра партызан не выклікалі падобных непаразуменняў. І Брыль, і Навуменка, і Кулакоўскі прайшлі праз гэта. Цяпер, здаецца, мая чарга...

І гэта пры тым, што тагачасная літаратурна-мастацкая крытыка вельмі высока ацаніла зробленае Алесем Адамовічам. Чытаем у кнізе Нічыпара Пашкевіча «На шырокіх шляхах жыцця» (Мінск, 1965 год): «Віктар Каваленка, аўтар цікавага артыкула «Партызаны — людзі звычайныя», прысвечанага дылогіі А. Адамовіча, правільна ўбачыў адзін з важнейшых ідэйных момантаў канфлікту паміж Мохарам і партызанскім калектывам як сутыкненне «надзвычай спрощанага раскладу людскіх паводзін», жорсткасці і бяздушнасці, прыкрытых высакароднай мэтай, з самой прыродай партызанскай вайны, у якую людзі ўступаюць па закліку сумлення, а не пад прымусам бюракратычна зразуметай дысцыпліны. І, дададзім мы, выглядае гэты канфлікт тым больш праўдзівым, жыццёва пераканальным, што пісьменнік з вялікай сілай паказаў маральна-псіхалагічныя крыніцы ініцыятывы, праяўленай народам у барацьбе з фашызмам». І далей: «Складана і супярэчліва, як сама рэчаіснасць, развіваецца мастацкая думка «Партызан». Чытаючы гэтую інтэлігентную кнігу, трэба ўмець «сцішыцца» і быць гатовым не толькі слухаць, а і ўслуховацца, не толькі глядзець, але і ўважліва назіраць, не толькі адгукацца радасцю, болей ці гневам на тую альбо іншую з'яву, але і ўдумвацца, аналізаваць — разам з аўтарам дабірацца праз зменлівую плынь знешніх уражанняў да філасофскай сутнасці грамадскага жыцця і патаемных глыбін людскіх характараў. Але заўсёды ясна і выразна мы адчуваем па-грамадзянску актыўную ідэйную пазіцыю пісьменніка, вытокі якой — у ідэалагічнай атмасферы сённяшняга дня. Імкненне стварыць аб'ектыўную карціну гістарычных падзей спалучаецца ў дылогіі з палымнай абаронай гуманізму і прыгажосці, з усхваляваным роздумам над праблемамі ўзаемаадносін людзей у грамадстве. Гэта забяспечвае дылогіі Адамовіча баявое месца ў страі лепшых кніг сучаснай савецкай літаратуры ўвогуле».

З ліста Алесь Адамовіча: «Не ведаю, наколькі паўплывалі і паўплываюць гэтыя скаргі на лёс фільма. Вельмі шкадуем з рэжысёрам, што нам так і не ўдалося выслухаць Вашы заўвагі і пажаданні (хаця мы гэтага дабіваліся праз Камітэт). Фільм усё ж такі глядзелі вельмі многія (у тым ліку нашы пісьменнікі), дзяліліся з намі меркаванням, большай часткаю вельмі добрым, і нам, натуральна, хацелася б другога лёсу яму. Тым болей гэта дагучыцца самога рамана, які раптам аказаўся адказчыкам за фільм.

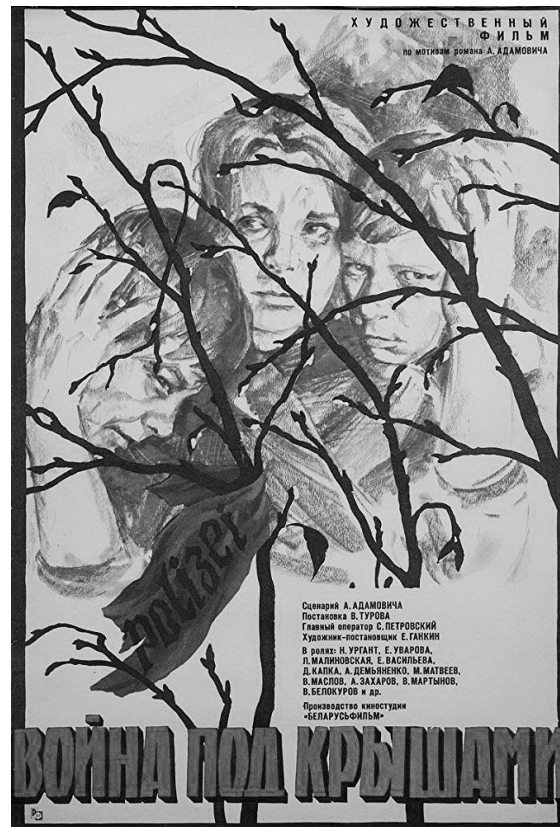
Я пішу Вам як Першаму сакратару ЦК, але і як партызану. Усё ж такі мы, беларусы, вельмі мала зрабілі, каб свет даведаўся лепей, якая яна была, Беларусь-партызанка. З усёй складанасцю абставін і псіхалогіі людзей. Не ведаю, якія ў мяне магчымасці, але стараюся я ў гэтым удзельнічаць ад усяе душы.

З шчырай павагай!...

Пётр Міронавіч наклаў рэзалюцыю і адрасаваў яе Пілатовічу С. А. На той час Станіслаў Антонавіч Пілатовіч (1922—1986) — сакратар ЦК КПБ У Вялікую Айчынную вайну — баец партызанскай брыгады «Польмя», сакратар Пухавіцкага, а затым Чэрвеньскага падпольных райкамаў ЛКСМБ. Былы партызан і сакратар ЦК партыі па ідэалогіі, ён, пэўна ж, ужо на той час і дылогію «Партызаны» прачытаў, і сам фільм прагледзеў... Цытуем рэзалюцыю Машэрава: «Я пакуль не выказаў заўваг па фільму. Мною ставілася для высьвятлення такое пытанне, чаму вырашылі экранізаваць гэты раман (з выпускам двух серый), у той час, калі, па-першае, на яго аснове ўжо былі створаны спектакль, па-другое, раманы ўласцівы вядомыя недахопы, якія нельга ігнараваць. Асабліва калі ўлічваць, што размова ідзе пра стварэнне на яго аснове згаданых твораў мастацтва...»

На тым самым лісце ёсць пазнака, што размова з Адамовічам адбылася. Партызан Станіслаў Пілатовіч (партызанскі камсамольскі работнік!) дакладвае партызану Пятру Машэраву (партызанскаму камсамольскаму работніку) пра тое, што «...пасля дапрацоўкі сцэнарыя ўзновіцца праца над фільмам...» Партызан Алесь Адамовіч гэта пачуў і зразумеў. Ці пачулі былі партызаны з высокімі пасадамі на партыйным алімпіе, што хацеў сказаць сваім раманам Алесь Адамовіч — гэта ўжо іншае...

Пісьменнік-гуманіст, аўтар «Карнікаў», «Хатынскай аповесці», суаўтар і генератар такіх твораў, як «Блакнадная кніга», «Я — з вогненнай вёскі», член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі

наук Беларусі, Алесь Адамовіч на дзіва шмат паспеў зрабіць у беларускай літаратуры, у мастацкай літаратуры ўвогуле. І свае мастацкія, грамадзянскія, проста жыццёвыя перакананні здолеў выкласці сумленна і годна. Таму і раз з цікавасцю глядзяцца фільмы па яго сцэнарыях. Таму і перавыдаюцца яго кнігі і шырока разыходзяцца сярод чытачоў розных краін. І нам, у Беларусі, варта помніць, як і з якімі высновамі ён пісаў пра драматычныя падзеі Вялікай Айчыннай...

Мікола БЕРЛЕЖ,
Вячаслаў СЕЛЯМЕНЕЎ

Простыя рэчы

Натхняе малая радзіма

Ужо не першы год у так званых Чырвоных казармах Бярозаўскага раёна працуе дзяржаўная ўстанова культуры «Дзіцяча-юнацкі спартыўны эстэтычны цэнтр», які шмат гадоў узначальвала Наталля Ярмоцкі. Цяпер жанчына на пенсіі, але кіруе ўзорнай студыяй саломалляцтва «Цудадзейная саломка», якую сама і стварыла.

Гэтым рамяством яна захапілася больш як дваццаць гадоў таму, калі муж праходзіў ваенную службу ў Брэсцкім гарнізоне. Наталля спецыяльна ўладкавалася працаваць на Брэсцкую сувенірную фабрыку. Праз пэўны час у калекцыі Наталлі можна было ўбачыць фігуркі жывёл, птушак, кветак, галаўных убораў, іншых вырабаў з саломкі. Так любімая справа стала прафесіяй.

Майстар вялікую ўвагу надае захаванню традыцый саломалляцтва. Вывучае звычкі і абрады, у якіх выкарыстоўваліся саламяныя вырабы, прыводзіць іх рэканструкцыю. Вывучае тэхналогію стварэння галаўных убораў, характэрных

для вяскоўцаў. Пры пляценні капелюшоў выкарыстоўвае ў асноўным плоскую пляценку-рагожку. Капелюшамі Наталлі карыстаюцца фальклорныя калектывы Бярозаўскага, Драгічынскага і іншых раёнаў. А майстар працягвае займацца збіральніцтвам і захаваннем старадаўніх вырабаў з кручанай саломы, якія сама рэстаўруе. Вывучае і посуд з саломы. На аснове народных традыцый стварыла сваю калекцыю посуду для ўжытку ў сучасных умовах.

Наталля актыўна прапагандуе сваё рамяство праз майстар-класы, удзельнічае ў раённых, абласных, рэспубліканскіх і міжнародных выстаўках і конкурсах.

Наталля Ярмоцкі са сваімі вырабамі.

У 2014 годзе Наталля Ярмоцкі стала членам Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, а ў канцы 2015 года ёй было прысвоена ганаровае званне «Народны майстар Рэспублікі Беларусь».

Натхненне рупліваму майстру дае малая радзіма — вёска з прыгожай назвай Людвінава ў Драгічынскім раёне, дзе захавалася бацькоўская хата. Родныя мясціны даюць ёй сілы для творчасці. Каб стварыць саламяныя дзівосы, яна спецыяльна сее на сядзібе жыта, жне яго сярпом, а потым перабірае кожную сцяблінку, каб размеркаваць па таўшчыні і нават па колеры.

І цярпліва вучыць хлопчыкаў і дзяўчынак сакрэтам свайго майстэрства, развівае іх творчыя задаткі і эстэтычны густ, прывівае любоў і павагу да беларускага народнага мастацтва. І гэта дае вынікі. Яе выхаванцы неаднаразова бралі ўдзел у разнастайных конкурсах па саломалляцтве.

Іван АСКІРКА, фота аўтара

зваротная сувязь

Абуджае прыроду вясна

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў канала «Культура» Беларускага радыё — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Маргарыты Прохар «Сіняя птушка, альбо Спроба несур'езнага дэтэктыва».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне». У «Радыёбібліятэцы» гучаць старонкі эпічнай паэмы Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні. Для аматараў паэзіі ў праграме «Прачулым радком» гэтым разам прагучаць вершы Змітрака Марозава.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёспектакля «У снягах драмеі вясна» паводле аднайменнай аповесці Уладзіміра Караткевіча.

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання канал «Культура» прапануе ў суботу і нядзелю «Дзіцячы радыётэатр» з радыёпастаноўкамі «Мурашка-Палашка» Змітрака Бядулі, «Казка пра Машачку і Гарошынку» паводле твора Соф'і Магілёўскай, а таксама «Незвычайныя прыгоды Віці Бобрыка» паводле твора Віктара Ткачэнкі. У межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» завершыцца чытанне твора Наталлі Бучынскай «Незабыўныя сустрэчы з авечкай Адэляй». Штоўечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду ў радыёверсіі тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы» гэтым разам гутарка з пісьменніцай, настаўніцай з Любаншчыны Надзеяй Скрыпнік.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

130 гадоў таму нарадзілася Софія Зянько-Пачыкоўская (1892—1977), народная спявачка, казачніца.

105 гадоў таму нарадзіўся Уладзімір Кандрацян (1917—1943), празаік.

беларускага прафесійнага тэатра.

8 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Сяргея Селіханавы (1917—1976), скульптара, народнага мастака БССР.

5 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Ганны Дубровінай (1937—2000), актрысы.

6 сакавіка — 50 гадоў таму (1972) было заснавана выдавецтва «Мастацкая літаратура».

7 сакавіка — 150 гадоў з дня нараджэння Васіля Залатарова (1872—1964), беларускага і расійскага кампазітара, педагога, заслужанага артыста РСФСР, народнага артыста БССР.

7 сакавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Тараса Хадкевіча (1912—1975), празаіка, паэта, перакладчыка, заслужанага работніка культуры БССР.

7 сакавіка 85 гадоў з дня нараджэння Дзіны Браўдэ (1937—2011), беларускага харэографа, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь. З канца 1990-х жыла ў Ізраілі.

7 сакавіка 50-годдзе святкуе Андрэй Вайцяховіч, беларускі гісторык, археолаг.

8 сакавіка — 135 гадоў з дня нараджэння Усевалада Фальскага (1887 ці 07.03.1886—?), грамадска-палітычнага, дзяржаўнага і культурнага дзеяча, акцёра, аднаго са стваральнікаў

8 сакавіка 70-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Козак, акцёр, тэатральны дзеяч, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

9 сакавіка 95 гадоў спаўняецца Пятру Лісіцыну, празаіку. Піша на рускай мове.

10 сакавіка 90-гадовы юбілей адзначае Ганна Кліменка, мовазнавец.

10 сакавіка 80-годдзе святкуе Мікола Мінчанка, паэт, празаік, публіцыст.

11 сакавіка — 195 гадоў з дня нараджэння Каятана Крашэўскага (1827—1896), беларускага і польскага пісьменніка, кампазітара, астранома-аматара.

11 сакавіка — 135 гадоў з дня нараджэння Алеся Гаруна (сапр. Прушынскі Аляксандр Уладзіміравіч; 1887—1920), паэта, празаіка, драматурга, публіцыста, грамадскага дзеяча.

11 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Міколы Гамолкі (Мікалая Іванавіча; 1922—1992), празаіка, паэта, драматурга, перакладчыка.

11 сакавіка — 75 гадоў з дня нараджэння Мікалая Емяльянава (1947—2019), беларускага і расійскага акцёра, заслужанага артыста БССР.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага
рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
03.03.2022 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 687

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 526
Д1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэзэнююцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

